

PRIKAZI NOVIH KNJIGA, ČASOPISA I ZNANSTVENIH SKUPOVA

REVIEWS OF NEW BOOKS, MAGAZINES AND CONFERENCES

140 GODINA CRVENOG KRIŽA KOPRIVNICA, UR. ADELA SOČEV I NIKOLA CIK, GRADSKO DRUŠTVO CRVENOG KRIŽA KOPRIVNICA, KOPRIVNICA, 2021., 76 STR.

Povodom 140. obljetnice osnutka Crvenog križa u Koprivnici izdana je brošura koja predstavlja rad i aktivnost društva kroz njegovu povijest do danas. U uvodnom poglavlju ravnateljica Adela Sočev opisala je okvir nastanka brošure, istaknula važnost djelovanja Crvenog križa u posljednjem desetljeću i posljednjih par izuzetno zahtjevnih godina koje su obilježile prirodne katastrofe i aktualna pandemija. Uz to, istaknula je da je Gradsko društvo Crvenog križa Koprivnica ojačalo uspješnim stjecanjem bespovratnih sredstava Europske unije za razvoj svojih projekata i aktivnosti u humanitarnom radu u budućnosti. Predsjednik društva Vjekoslav Štimac podsjetio je na načelo nepristranosti kod pomoći potrebitima i koliko vremena humanitarnog rada i pomoći zapravo znači tih 140 godina. Naveo je neke od aktivnosti kojima se Gradsko društvo Crvenog križa Koprivnica uspješno bavi i istaknuo stvaranje podmlatka Crvenog križa za budućnost.

Poglavlje Povijest čine tekstovi *Razgovor s bivšim predsjednikom Draženom Sačedom*, zatim *Povijesne ličnosti i dosadašnji predsjednici* i *Kamen temeljac u povodu 140. obljetnice*. U *Razgovoru* je autorica Andreja Brozović opisala kako iznimno istaknuti član Hrvatskog Crvenog križa i bivši predsjednik Gradskog društva Crvenog križa Koprivnica gleda na postignuća i izazove za vrijeme svojeg mandata tj. novije povijesti društva. Dražen Sačer je istaknuo da je to razdoblje od dva desetljeća obilježilo intenzivniji i inovativniji rad, koji se nastavio i nakon njegovog mandata. Kao najuspješnija postignuća istaknuo je darivanje krvi i pokretanje pučke kuhinje. Kao izazovne i krizne situacije istaknuo je razdoblje Domovinskog rata i migrantsku krizu 2015. godine. Objasnio je i da se u 140 godina aktivnost Crvenog križa usmjerila, od početne brige za ranjenike u oružanim sukobima, prema ublažavanju ljudske patnje uopće, zaštiti i promicanju zdravlja, volontiranja, mira, nenasilja, solidarnost itd. U tekstu o zaslužnim osobama i predsjednicima kroz povijest, autor Nikola Cik detaljnije je opisao okvir razvoja Crvenog križa na našim prostorima od vremena austro-ugarske okupacije Bosne i Hercegovine, preko 1881. godine, kada je osnovano društvo Crvenog križa u Koprivnici pa preko razdoblja dva svjetska rata sve do novije povijesti i današnjice. Osobe koje su činile prvotno koprivničko društvo su: odvjetnik dr. Lavoslav Fischer, gradonačelnik Fran Kamenar, barunica Ludmila Inkey de Pallin, liječnik dr. Julije Schayer, obrtnik medicinar Josip Sulimanović i budući gradonačelnik Ivan Kraljić. U nastavku teksta opisane su aktivnosti poput osnivanja posebnih bolnica, obuke medicinskih sestara ili bolničarki, prikupljanja i dijeljenja hrane itd. Popisani su svi predsjednici društva i navedeni podatci o njihovim životima i angažmanima unutar društva. Uz tekst su objavljeni dokumenti poput potvrde o uplati članarine, pozivnice na humanitarni koncert i fotografije koje svjedoče o tadašnjim aktivnostima društva. Tekst Adele Sočev opisuje prošlu, 2020. godinu kao najtežu ali i najuspješniju jer su Gradskom društvu Crvenog križa Koprivnica odobrena tri projekta financirana bespovratnim sredstvima iz fondova europske unije, zaposleni su novi visokoobrazovani kadrovi i započet je projekt gradnje novog Centra za pomoć u kući s ciljem stvaranja kapaciteta za kvalitetnije pružanje usluga i razvoja novih.

Treće poglavlje čini tekst Zdravka Jankovića o dobrovoljnom darivanju krvi. Istaknuto je nekoliko godina u povijesti kad su ostvareni pomaci u organizaciji i količini prikupljenih doza. Istaknuta su i imena tvrtki čiji djelatnici već dugi niz godina čine okosnicu dobrovoljnog darivanja ali i zavoda i institucija s kojima su u suradnji održavane akcije darivanja krvi. Iz podataka o količinama doza i broju darivatelja vidi se rast koji je dosegao gotovo šest tisuća doza svake godine i tako je koprivničko društvo Crvenog križa smjestio u sam vrh među društvima unutar države. U zadnjem dijelu teksta opisana su priznanja i svečanosti na kojima se ona dodjeljuju dobrovoljnim darivateljima krvi, a popisana su i imena dobitnika tih priznanja.

Četvrto poglavlje donosi tekstove o humanitarno-socijalnom radu. U tekstu Nikole Cika o razvoju školskih i pučke kuhinje kroz povijest iznijeti su podatci o humanitarnom radu zabilježenom prije samog osnutka društva Crvenog križa u Koprivnici, pa i prije osnivanja javne bolnice u Koprivnici u drugoj polovini 19. stoljeća. Neimaština i otežani uvjeti života u prošlosti kao i sada vrlo loše utječu na razvoj djece, pa su humanitarne organizacije u gradu tj. podmladak Crvenog križa odlučili osnovati školsku kuhinju 1931. godine i održavati aktivnosti poput ljetovanja za školsku djecu. Uz podatke o okolnostima osnivanja školske kuhinje i provođenja ovih aktivnosti objavljeni su dijelovi izvora iz Muzeja grada Koprivnice koji o njima svjedoče. Slično su opisane i okolnosti osnivanja i rada nove pučke kuhinje. Zajednički tekst Zdravka Jankovića i Nikole Cika opisuje sjećanje na aktivnosti u Domovinskom ratu. GDCK Koprivnica doprinijelo je zbrinjavanju prognanika i izbjeglica te prikupljanju i distribuciji humanitarne pomoći za osobe pogođene ratnim stradanjima. Istaknute su i akcije dobrovoljnog darivanja krvi, prikupljanja novčanih sredstava, traženje nestalih osoba i razmjena poruka među razdvojenim članovima obitelji. U tekstu Mladena Gabaja opisana je povijest nastanka humanitarne akcije *Solidarnost na djelu* i način njenog provođenja do danas.

U petom poglavlju kroz tekstove Adele Sočev predstavljeni su projekt *Socijalna košarica*, suradnja s volonterskim udrugama i projekt *Volonter penzioner*, projekt *Mali humanitarko*, a tekstovi Mladena Gabaja opisuju uključenje GDCK Koprivnica u europski projekt FEAD za suzbijanje siromaštva i pomoć najpotrebitijima i osnivanju *Socijalne samoposluge*. Šesto poglavlje donosi pregled aktivnosti općinskih društava Crvenog križa kroz tekstove predsjednika i predsjednica, a sedmo poglavlje čine tekst Zdravka Jankovića o uspjehu ekipe podmlatka iz koprivničke osnovne škole »Brača Radić« na državnom natjecanju Hrvatskog Crvenog križa i tekstovi Jelene Premec Pavešić i Adele Sočev o radu s djecom i mladima tj. njihovom upoznavanju s Crvenim križem i njegovim aktivnostima, ali i o humanitarnom i volonterskom radu i vrijednostima koje iz njih proizlaze.

Prekretnicu u djelovanju Gradskog društva Crvenog križa Koprivnica zasigurno će učiniti izgradnja novog objekta koji bi trebao omogućiti kvalitetniji i učinkovitiji rad samoga društva. Moguće je da će se dosadašnji uspjesi i značaj u zajednici istaknuti u ovoj vrijednoj brošuri uskoro znatno premašiti. Tako se za jubilarnu 150. obljetnicu može očekivati veće izdanje proporcionalno s još većim dostignućima GDCK Koprivnica unutar jedne dekade.

Ilija CIKAČ

BRANKO BEGOVIĆ, OPĆINA ŠPIŠIĆ BUKOVICA, ŠPIŠIĆ BUKOVICA, 2020., 590 STR.

Neumorni istraživač povijesti Pitomače i šire okolice, Branko Begović (1962.), napisao je još jednu opsežnu mjesnu monografiju – o Općini Špišić Bukovica kod Virovitice. Po dokumentiranosti, povijesnim ilustracijama, priložima originalnih dokumenata i rukopisa, te razradom povijesti modernoga doba, knjiga o Špišić Bukovici je zacijelo dosad najcjelovitije djelo Branka Begovića. Uz to, ova opsežna knjiga donosi i dosad neobjavljeni sjajni rukopis Kamila Dočkala o povijesti pavlinskog samostana u Bukovici. Zato je ova Begovićeva knjiga trajni spomen i spomenik svim stanovnicima ovoga kraja.

Kako Begović piše u pogovoru, ova knjiga donosi »osnovne (geografske) značajke bukovičkog kraja, zatim pregled povijesti kroz nekoliko opsežnih poglavlja, od predpovijesti do danas (i po pojedinim naseljima općine). Dodana su i zasebna poglavlja o vjerskom životu, o stanovništvu, gospodarstvu i društvenom životu, dok u jednom posebnom dijelu donosimo sažeti pregled povijesti naselja Općine Špišić Bukovica. Kao zasebna cjelina je rukopis dr. Kamila Dočkala iz 1952. godine »Povijest pavlinskog samostana sv. Benedikta u Bakvi«, koji je uobličen tako da može biti separat. U posljednjem dijelu donosimo izbor prijepisa, regista i faksimila dokumenata i napisa vezanih za povijest Špišić Bukovice i okolice od 2. stoljeća pa do danas.« Na kraju se nalazi oko 500 bilježaka ispod teksta, te reprezentativni izbor vrela i literature o bukovičkom kraju.

Akademik Dragutin Feletar u svojoj recenziji knjige piše da je Begović »praktički konzultirao gotovo sve postojeće izvode i literaturu o ovom kraju, a knjiga je ilustrirana pomno izabranim faksimilima dokumenata, karata i fotografija. Vjerno su prezentirani brojni arheološki nalazi, zatim je prikazano

antičko doba (možda je upravo ovdje opstojalo znamenito antičko naselje Carrodunum, kako tvrdi fra Bogdan Cvetković), a pogotovo je dobro prikazan srednji vijek, brojne utvrde i naselja Donje Bukovice. Slijedi razradba povijesti ovoga kraja od 16. do 20. stoljeća, a uspješno je prikazano i najnovije razdoblje – od Domovinskoga rata do danas. Prikazan je bogati društveni, kulturni i športski život, te prošlost i sadašnjost naselja Bušetina, Lozan, Novi Antunovac, Okrugljača, Rogovac, Špišić Bukovica i Vukosavljevica. Autoru treba čestitati na solidnoj razradbi i povijesti župa na području općine Špišić Bukovica, kao i demografskih kretanja i razvoja gospodarstva. Osobita, pak, vrijednost ove knjige je objavljivanje izvornog rukopisa znamenitog crkvenog povjesničara dr. Kamila Dočkala »Povijest pavlinskog samostana sv. Benedikta u Bakvi«. Tako je konačno svjetlo dana ugledao vrlo vrijedan i dokumentiran rukopis koji osvjetljava djelovanje hrvatskih pavlina u Donjoj Bukovici.«

Recenzent ove knjige, prof. Ivan Zelenbrz, u svojem osvrtu piše: »Temeljito istražujući povijest ovog dijela Podravine, Begović je nalazio tragove antičke rimske magistralne ceste koja se protezala od Ptuja do Osijeka (Poetovio-Mursa). Na određenim mjestima uz cestu bile su postaje, pa jedna takva, s velikom vjerojatnošću – Cucconis, locirana je na prostoru na kojem se u srednjem vijeku (tisuću godina kasnije) nalazila stara Bukovica – Bukva. Stoga je snažan poticaj novim Begovićevim istraživanjima dao rukopis dr. Kamila Dočkala o pavlinskom samostanu sv. Benedikta u Bakvi. U pregledu povijesti Špišić Bukovice od pradavnih vremena do današnjice, glavne su poveznice: neolitsko naselje, antička rimska cesta s postajom Cucconis, srednovjekovna Bakva s Pavlinskim samostanom, Špišićevo vlastelinstvo Bukovica i župa sv. Ivana Krstitelja u 18. stoljeću. Općina Špišić Bukovica osnovana je krajem 19. stoljeća, obnovljena je nakon Domovinskoga rata i značajno se razvija u 21. stoljeću.«

Petar FELETAR

HOMO UNIVERSALIS: ZBORNİK RADOVA POSVEĆEN ZORKU MARKOVIĆU POVODOM 65. OBLJETNICE ŽIVOTA, ZBORNİK INSTITUTA ZA ARHEOLOGIJU XV, UR. MARKO DIZDAR, ZAGREB: INSTITUT ZA ARHEOLOGIJU, 2020.

U sklopu 5. dana Muzeja grada Koprivnice 9. studenoga 2021. u Galeriji Mijo Kovačić održano je predstavljanje zbornika radova posvećenoga Zorku Markoviću. Svojim radom na očuvanju arheološke, kulturne i povijesne baštine te njezinoj prezentaciji i znanstvenoj obradi, Marković je zadužio brojne generacije, kako u Institutu za arheologiju tako i u muzejskim i kulturnim ustanovama širom kontinentalne Hrvatske. Naime, upravo je u Muzeju grada Koprivnice proveo najduže, od 1978. do 2000. godine, gdje je čvrsto utabao put arheologiji u Podravini kao znanstvene discipline vrijedne poštivanja i divljenja.

Zorko Marković rođen je u Podgoraču kod Našica 1951. godine. Gimnaziju je završio u Našicama, a diplomu studija arheologije i povijesti dobio je obranom diplomskog rada pod nazivom »Arheološka topografija našičke općine« 1975. godine na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Nakon završenog studija kratko radi u Elektrometalskom školskom centru u Osijeku u školskoj godini 1975./1976., potom jednu godinu provodi u Gradskom muzeju Križevci (1977. – 1978.), da bi 1978. godine prešao u Muzej grada Koprivnice gdje ostaje sve do 2000. godine kao kustos i muzejski savjetnik. Upravo su godine provedene u ovom muzeju bile najplodonosnije u njegovom stručnom i znanstvenom radu, kruna čega je bila izrada doktorske disertacije vrlo opširne teme »Problem kontinuiteta kultura i stanovništva sjeverne Hrvatske od ranog neolita do početka brončanog doba«, obranjene na Sveučilištu u Ljubljani 1989. godine. Time je Zorko Marković postao prvi doktor znanosti u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, a njegova je disertacija objavljena 1994. godine pod naslovom »Sjeverna Hrvatska od neolita do brončanog doba. Problem kontinuiteta stanovništva i kultura sjeverne Hrvatske od ranog neolita do početka brončanog doba«. U Institutu za arheologiju u Zagrebu radi od 2006. do umirovljenja 2016. godine kao znanstveni i viši znanstveni suradnik te voditelj projekata »Prapovijesni identitet prvih zemljoradničkih kultura kontinentalne Hrvatske« (2010. – 2013.) i »Strategic use of landscape« (2014. – 2016.). Tijekom gotovo polustoljetne znanstvene karijere (1971. – 2019.) objavio je oko 200 stručno-znanstvenih radova i zasigurno još toliko drugih vrsta objavljenih radova (osvrti, kulturne i književne kritike, pjesme, novinski članci i sl.).

Zorku Markoviću u čast objavljen je zbornik radova u povodu 65. obljetnice njegova rođenja, koji su izvršno uredili Katarina Botić i Hrvoje Kalafatić, a recenzenti mu bili Klara Buršić-Matijašić, Robert Matijašić i Miklós Takács. Na 494 stranica publikacija donosi 5 uvodnih tekstova i 23 znanstvena rada, a uz koje se nalazi predgovor urednice Botić s kratkom biografijom Zorka Markovića, tabula gratulatoria (55 pojedinaca i 1 institucija) te je po prvi puta objedinjena obimna bibliografija autorovih radova.

Među uvodnim radovima u zborniku se nalaze sjećanja i osvrti, kao i Markovićev doprinos, vezani uz njegovo djelovanje u Našicama, Križevcima, Koprivnici i Institutu za arheologiju. Tako su se Jasna Jurković i Branko Kranjčev osvrnuli na njegov rad u Našicama, kako institucionalno kroz Zavičajni muzej Našice tako i izvaninstitucionalno, potom je Lana Okroša Rožić dala prilog o njegovu radu u Gradskom muzeju Križevci, Robert Čimin o ukupnom djelovanju u Koprivnici i razvoju Muzeja grada Koprivnice gdje je bilo njegovo najduže razdoblje radnoga vijeka, a u tom nizu Kornelija Minichreiter pisala je o međusobnoj dugogodišnjoj suradnji i znanstvenom radu na Institutu za arheologiju u Zagrebu u zadnjih deset godina do Markovićeve umirovljenja.

Znanstveni radovi pokrivaju područje od neolitika ili mlađega kamenoga doba pa sve do srednjega vijeka kroz Hrvatsku i regiju što jasno govori o predmetnoj širini koju je Marković pokrивao tijekom radnog vijeka. Započinje se s radovima koji obrađuju teme neolitika – njih ukupno sedam. Kornelija Minichreiter donosi opsežan rad »Arhitektura ranoneolitičkog naselja i ukupnog prostora starčevačke kulture Galovo u Slavonskom Brodu«, ranoneolitičkom naselju na kojem je Marković dugo godina radio s autoricom, a u kojem je donesen opis provedenih arheoloških istraživanja s većim fokusom na posljednjih nekoliko istraživačkih godina koje nisu bile obuhvaćene objavljenom monografijom iz 2007. godine. Brunislav Marijanović u radu »Arheološki i neki sociološki aspekti grobova br. 1 i br. 2 iz Smilčića – iskopavanje 2016./2017.« donosi nove primjere pokapanja otkrivenih prilikom radova navedenih godina. Otkrivena su dva cjelovito ušćuvana kostura i parcijalni ostatci još jednog ili dva pokopa koji pripadaju ranom neolitiku, a s obzirom na nove ustanovljene činjenice pružaju osnovu za reviziju zaključaka izvedenih na temelju iskopavanja provedenih 1956. i 1959. godine.

Slijede dva rada na engleskom jeziku. Prvi Judit Regenye naslova »A semi-finished Spondylus artefact Evidence of marine shell processing by the LBK population in Transdanubia« govori o dokazima obrade morskih školjaka od strane transdanubijske populacije koja pripada krugu kulture linearno-trakaste keramike na primjeru poluzavršenog predmeta od školjke spondilus koji se nalazi u jednoj staroj zbirci muzeja u Vesprenu (Mađarska). Drugi rad donosi Mária Károlyi »A boat on the meadow – Data to the signs and long-distance connections of the Late Neolithic Lengyel Culture«, a govori o znakovima i vezama kasneolitičke lendelske kulture s udaljenim područjima. Rad opisuje jedan iznimno rijedak nalaz (model čamca) s arheološkog nalazišta ranolendelske kulture u mjestu Sé – Malomi dűlői smještenom u zapadnoj Transdanubiji. Nalaz se u radu tumači kao simbol i povezuje s udaljenim prostorima, duž tzv. Jantarnog puta, posebno s danilskim kuturnim krugom u Dalmaciji, a u što se obrađuje i prisutna figuralna plastika.

Maja Krznarić Škrivanko objavljuje rad »Vinkovci – Zabláče: novootkriveni lokalitet sopotske kulture«. U tekstu se obrađuje novootkriveno naselje sopotske kulture kraj Vinkovaca (istočna Slavonija) koje datira u kraj 6. ili šire 5. tisućljeće pr. Kr., a čija je posebnost novoutvrđeni tip arhitekture popraćena apsolutnim radiokarbonskim datumima. Tihomila Težak-Gregl u radu »O nekim tehnološkim aspektima kasnolendelske keramike iz Ozlja« obrađuje temu izrade posebne vrste keramike (tzv. lažna *terra sigillata*) s kasneolitičkog lokaliteta sjeverno od Karlovca, a u sklopu kasnolendelske kulture. Neolitičke teme zaokružene su radom Antona Velušćeka na engleskom jeziku »Ljubljansko Barje and its pile-dwellings: an overview« koji obrađuje temu naseljavanja Ljubljanskog barja, lokaliteta jugozapadno od Ljubljane, s tipom sojeničkih naselja u vrijeme kasnoga neolitika, eneolitika i brončanoga doba. Naselje se postavlja u kontekst pitanja promjena okoliša u tim razdobljima koja su datirana dendrokronologijom kao specifičnom metodom dobivanja apsolutnih datuma. Slijedi rad Jasne Šimić koji obrađuje širu prapovijesnu temu »Prapovijesni bestijarij. Simbolizam goveda u prapovijesti«. Osnova rada je praćenje simbolike goveda kroz razdoblja od paleolitika preko svih prapovijesnih razdoblja te u religijskim predodžbama visoko razvijene civilizacije Bliskoga Istoka, Egipta i Indije. Goveda se povezuju s plodnošću, životom, rađanjem, Suncem ali isto tako i sa smrću, podzemljem, noći i Mjesecom.

Bakreno doba (ili eneolitik) zastupljeno je sa četiri rada. Lea Čataj u radu »Mali Komor – Vrci: početak eneolitika u Zagorju« obrađuje nalaze s jednog zagorskog lokaliteta koje uspoređuje s kasnim fazama sopotske i lenčelske kulture na istoku Hrvatske. Suradnički rad Jacqueline Balen i Josipa Zorića naslova »Metalni nalazi lasinjske kulture s nalazišta Pajtenica – Velike livade« obrađuje bakrene nalaze pronađene prilikom zaštitnih arheoloških iskopavanja u naselju lasinjske kulture na trasi autoceste A5 Beli Manastir – Osijek – Svilaj, pri čemu su korištene nove kemijske analize. Drugi suradnički rad onaj je Luke Bekića i Darija Vujevića pod nazivom »Lasinjska kultura na Brezju kod Varaždina«, gdje se ukratko predstavljaju rezultati istraživanja eneolitičke lasinjske kulture na navedenom prostoru povezivanjem pokretnih nalaza (keramika i litika) iz pojedinih zatvorenih cjelina s dobivenim radiokarbonskim datumima. László András Horváth donosi rad na njemačkom jeziku »Eine besondere Gefäßform der Kupferzeit im Karpatenbecken« (Posebna vrsta posude iz bakrenog doba u Karpatskoj kotlini). U radu se obrađuje pitanje pojave manjih četvrtastih posuda te pitanje kronologije pojedinih eneolitičkih kultura u kojima se one nalaze jer se one često spominju u literaturi, ali do sada nisu detaljnije analizirane. Želimir Brnić u opsežnom radu »Stratigrafija Vučedola. Kronologija kasnog eneolitika – prijelaznog perioda i rano brončano doba u Panonskom prostoru« analizira materijal s novijih istraživanja na lokalitetu Vučedol kraj Vukovara u sklopu kompleksnih kulturnih odnosa kasnoga eneolitika i ranoga brončanoga doba na prostoru Karpatske kotline.

Radovi koji obrađuju teme brončanog doba su sljedeći u nizu znanstvenih tekstova. Kristina Mihovilić prikazuje zanimljiv istarski slučajni nalaz u radu naslova »Enigmatski predmet – krušni idol iz Nezakcija«, čije se paralele mogu naći čak u jugozapadnoj Češkoj ili sjevernoj Italiji, a koji neposredno pokazuju nove smjerove kretanja stanovnika brončanodobne Europe. Zajednički rad Andreje Kudelić i Marte Mileusnić »Sastav lončarske smjese liscenske i Kisapostag keramike« prenosi rezultate preliminarnih analiza ulomaka keramike na osnovi kojih je provedena karakterizacija lončarskih smjesa (petrografske analize) korištenih za izradu posuda. Analiza je napravljena na keramičkom materijalu s nekoliko arheoloških srednjobrončanodobnih lokaliteta s područja Podravine i Posavine. Goran Jakovljević u radu »Brončanodobna ostava iz Velike Trnovitice i ostali brončani nalazi iz fundusa Gradskog muzeja Bjelovar« detaljno analizira veći broj brončanih predmeta iz ove ostave i ostalih nalaza iz muzejskog fundusa. Radi se o prvoj brončanodobnoj ostavi na području Moslavine. Slijedi rad Marijane Krmpotić pod nazivom »Kraj kasnog brončanog i početak starijeg željeznog doba u donjem Međimurju« u kojem se donose rezultati provedenih arheoloških istraživanja na prostoru donjeg Međimurja te detaljna analiza nalaza kasnoga brončanoga i početka starijega željeznoga doba.

Slijede dvije antičke teme. Marija Buzov u radu »Životinje u rimskim amfiteatrima« govori o javnim igrama na temelju prikaza životinja koje su se koristile u borbama i igrama u amfiteatrima diljem Rimskoga Carstva. Gordana Divac u radu »Prilog za poznavanje antičke topografije Krapinsko-zagorske županije« donosi novija saznanja o antičkom periodu na području tamošnje županije kroz detaljnu analizu rimskoga novca i jedne fibule iz arheološke zbirke Muzeja Radboa (slučajni nalazi), a uz što je iznesen i kratak pregled do sada poznatih antičkih nalazišta u Zagorju.

I srednji vijek je jednako tako pokriven s dva rada. U prvom Željko Demo pod nazivom »O nalazištu i iskopavanjima ranosrednjovjekovnog groblja na Peskima kod Kloštra Podravskog krajem 19. stoljeća« obrađuje staru muzejsku dokumentaciju, koja se ovom prilikom objavljuje u cijelosti, a kako bi se utvrdio točan položaj ovoga ranosrednjovjekovnog groblja. Tajana Sekelj Ivančan u drugom radu »Arheološki tragovi naseljenosti Sušina u Virju tijekom razvijenoga srednjeg vijeka« obrađuje pokretne i nepokretne nalazi iz razdoblja razvijenoga srednjega vijeka, donosi oblik i prostorni raspored istraženih arheoloških cjelina te analizu skromne keramičke građe prikupljene u njihovim zapunama.

Zbornik završava s dva rada kojima se upotunjuju saznanja o određenim arheološkim nalaznim situacijama i razumijevanju pojedinih nalaza općenito. Rad Marine Šimek pod naslovom »Izrada pračke vitlače. Nasljeđe iz arheološke prošlosti?« donosi rezultate eksperimenta izrade pračke, zabilježen 2009. godine u selu Martijanec nedaleko Varaždina. Pračku je u svojoj 82. godini izradio Martin Štangelin, na isti način kako je to radio u dječjačkoj dobi sredinom 20. stoljeća. Ovakav ili vrlo sličan način izrade vjerojatno je korišten i u arheološkim razdobljima, što nije moguće materijalnom potvrditi. Slijedi rad Jadranke Boljunčić na engleskom jeziku koji se tiče antropološke teme »Zvonimirovo – Veliko

polje (sjeverna Hrvatska): odabrani najvažniji slučajevi iz »starijeg ukopnog niza – pregled molekularnih, koštanih i CT dokaza nadopunjen nekim novim podacima«. Rad donosi rezultate interdisciplinarnih istraživanja ljudskih ostataka s groblja nedaleko Virovitice, poput rezultata DNK analize o srodnosti pojedinaca te o mogućem slučaju trepanacije kao medicinskog zahvata.

Institut za arheologiju i autori radova ovim zbornikom izražavaju zahvalnost Zorku Makoviću na dugogodišnjem radu, nesebičnoj suradnji i velikom doprinosu znanosti i kulturi uz želju da nastavi svoj rad i u svojim umirovljenim danima. Radi se zapravo o neshvaćenom geniju svoga vremena, istinskom borcu za pravdu i znanje, koji je upornim radom u svakom radnom okruženju zaslužio poštovanje kolega različitih struka, no nikada ne i političkih i inih struktura. U svakom pogledu on je pravi *homo universalis*, renesansni mudrac, sanjar i vizionar. Marković je možda najveće priznanje za svoj dugogodišnji rad doživio krajem radnoga vijeka i prije umirovljenja od strane mladih generacija arheologa, hrvatskog i međunarodnog prostora koji su davno postavljene, ali ponekad slabo prihvaćene teorije oživjeli novim istraživanjima. Vrhunac pak znanstvenog rada postigao je upravo u okrilju Instituta za arheologiju nastavljajući rad na projektima i temama vezanim uz gotovo sva povijesna razdoblja, iste ustanove koja mu je ovim opsežnim i kvalitetnim zbornikom odala priznanje na najprimjereniji mogući način –ispisanom posvetom za svekoliki doprinos hrvatskoj arheologiji.

Robert ČIMIN

ĐURO BEL: SPAMETEN ZAPIŠUVLE. KAJFORIZMI, OGRANAK MATICE HRVATSKE U ČAKOVCU, 2020., 184 STR.

Zbirka *kajforizama* međimurskog poduzetnika, publicista i književnika Đure Bela prikladnim nazivom aforističnog prizvuka *Spameten zapišuvle* i vizualno dojmivim rješenjem naslovnice jednostavno poziva da se je uzme u ruke i prolista. Ono što na prvi pogled privlači pažnju jest sretan spoj Belovih aforizama i ilustracija i nagrađivanih karikatura Damira Novaka, koji zajedno pružaju jedinstven doživljaj.

Recenzent knjige Dragutin Feletar u tekstu *Dužen sem, znači postojim!* piše da je Bel »ponajprije vrlo duhovit čovjek, ali i našu stvarnost gleda otvorenih očiju, pa se zato okrenuo kozeriji i britkoj kritici.« Autor pak svoj odabir forme aforizma obrazlaže ovako: »mortik zato kaj sam se navek nekam žuril, pak sam ono kaj sam videl, ono kaj mi je na pamet palo ne mel čas nadugom i naširokom pripovedati ili pak zapišuvati, pak mi je unda bilo nejbole i nejfletneše kaj sam to rekel (zapisal) kratko i jasno, v jenoj ili dve rečenice«.

Raspoređeni u deset cjelina, Belovi se kajforizmi dotiču različitih područja, od politike i financija preko povijesti i tehnologije do ljudskih osobina i međuljudskih odnosa. Ivan Pranjić u tekstu *Belov minimalistički koncept*, koji služi kao svojevrstni pogovor, ističe da su četiri glavne Belove preokupacije moral, politika, obitelj i paradoksi egzistencije. Dakako, nerijetko se ove teme isprepliću, a Bel ih, dozirajući po potrebi satiru, sarkazam, humor i ironiju, donosi u, za aforizme prepoznatljivom, sažetom obliku. Igre riječima, obrati, forma pitanja i odgovora neki su od postupaka koje Bel koristi kako bi postigao cilj: izazvati osmijeh, ali nerijetko i uputiti kritiku ili ukazati na neku nelogičnost.

Ovi su aforizmi odraz razmišljanja i doživljaja prosječnog, pomalo rezigniranog čovjeka, pa ne čudi da je Ivan Pranjić naglasio da su neki od ranije objavljenih Belovih aforizama postali »dio tzv. 'kolektivne svijesti' i prepričavaju se poput usmenih narodnih pošalice čije autorstvo je zaboravljeno«. Dakako, s njima će se najviše, osobito zbog jezika, poistovjetiti Međimurci, a neki se aforizmi i odnose specifično na njih kao što pokazuje kajforizam: »Ne znati po ćemo smo mi Međimorci bole poznati: po jalo ili pak po figi v žepo?«

Nezaobilazni su i motivi uživanja u piću koje može biti jedan od razloga nemogućnosti pronalaska zajedničkog jezika između muškaraca i žena, ali i razlog »Zakaj jezikovo juho navek žene kuhajo?« Ovakvi stereotipni aforizmi, kao i oni lascivni, ciljaju na ljubitelje prostodušnog humora, a vjerojatno bismo neke aforizme mogli protumačiti i kao utočište od, doduše ponekad pretjeranih, zahtjeva političke korektnosti.

Neki su pak aforizmi reakcija na fenomene svojstvene našoj državi pa tako Bel zaključuje: »Mi imamo ministarstvo pomorstva prometa, veza i vezica.« ili »Teško je biti političar, ali se splati.« Poučen primjerima iz života, netko će lako utvrditi: »Zgubil sam pošteje. Prosim onoga što ga je našel nek si ga ostavi. Ovak mi čuda bole ide!« Ima tu i aforizama koji se doista doimaju kao uobličene narodne mudrosti koje bolja vremena zazivaju, ali im se više ne nadaju jer »Si dobro znamo da bode došlo to bolje sutra? Malo sutra!« S druge strane, »Negda smo skorom nikaj ne meli i nikaj nam je ne falilo, a denes čuda sega imamo, a još veći toga nam fali.« I zato: »Bogek moj, dej mi strpleja. Ali mom!«

Ovaj prikaz neće završiti riječima pohvale jer »Čim so me počeli faliti mam sam znal da je moje vreme minulo« nego nade da će Đuro Bel u budućnosti napisati neke nove, svježije i autentične *kajforizme*. Poticajnog materijala sigurno ne manjka.

Mihaela CIK

FRAN GALOVIĆ: DOK VEČER SE ZMRAČI. IZBOR IZ DJELA, UMJETNIČKA ORGANIZACIJA ARTIKULACIJE I DRUŠTVO HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA, PODRAVSKO-PRIGORSKI OGRANAK, KOPRIVNICA, 2020., 224 STR.

Umjetnička organizacija Artikulacije i Podravsko-prigorski ogranak Društva hrvatskih književnika objavili su 2020. godine kao prvu knjigu u Biblioteci Galovićeve jesen novi izbor iz djela Frana Galovića (1887. – 1914.) odabравši pritom za naslov stih »Dok večer se zmrači« iz antologijske Galovićeve pjesme *Crn – bel*. Izbor djela potpisuje dr. sc. Mario Kolar, docent na Odsjeku za kroatistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, koji se opsežnim pogovorom knjizi potvrđuje kao jedan od najboljih poznavatelja opusa Frana Galovića i konteksta u kojem je stvarao.

U pogovoru *Slutnja utočišta, zov daljina. Nedovršeno putovanje Frana Galovića* Kolar donosi biografske podatke o Galoviću, smješta njegov književni rad u kontekst razdoblja hrvatske moderne te se osvrće na recepciju njegovih djela pri čemu apostrofira ulogu Galovićeve prijatelja Julija Benešića. Naime, da Benešić nije od 1940. do 1943. godine u deset svezaka objavio cjelokupnu književnu ostavštinu svog prerano preminulog prijatelja, pitanje je bi li ona potaknula druge istraživače na daljnji rad na valorizaciji Galovićeve opusa. Među onima koji su nastavili proučavati djelo Frana Galovića ističe se ime Milivoja Solara, koji je ujedno jedan od priređivača više Galovićevih izabranih i sabranih djela.

Kolar je za ovo izdanje odabrao reprezentativna Galovićeve ostvarenja jer, kako piše, »njegovo bi književno djelo možda bilo uputnije ocjenjivati s obzirom na najbolje ostvaraje, ili barem bez onih početničkih, zato što dio vlastita opusa možda ni sam ne bi objavio«. Tako ovaj izbor otvara zbirka kajkavskih pjesama *Z mojih bregov...* nakon koje slijedi nekoliko najuspjelijih Galovićevih poetskih ostvarenja na standardu među kojima je i u čitankama zastupljen *Childe Harold*. Od proznih je tekstova odabrana *Ispovijed*, novela značajna u povijesti hrvatske književnosti zbog ekspresionističkih elementa dok Galovićev dramski opus zastupa dramska vizija *Pred smrt*.

U pogovoru, odnosno popratnoj studiji, Kolar obrazlaže Galovićev interes za mistično i onostrano te čest odabir tema lutanja, povratka zavičaju, prolaznosti i unutarnjih sukoba u pojedincu. Osim zastupljenih djela dotiče se i ostatka opusa, pa čitatelj može dobiti cjelovitiju sliku vrlo raznorodnih Galovićevih književnih interesa. Posebna se pažnja pridaje analizi pjesama iz nedovršene zbirke *Z mojih bregov...* kao prve napisane (ali ne i prve objavljene) hrvatske dijalektalne zbirke pjesama. Kolar ju sagledava u odnosu na ostatak opusa, ali i onodobnu književnu produkciju. Kako doznajemo iz *Bilješke o izdanju*, ova knjiga, zahvaljujući usklađivanju s izvornim rukopisom, ispravlja greške u prijenosu riječi pjesama koje se javljaju u prijašnjim izborima, što je, s obzirom na popularnost zbirke, svakako bilo potrebno.

U analizi dramskog opusa Kolar slijedi Senkerovu podjelu na verističke i artistske drame dok kao najuspjeliju dramu ocjenjuje jednočinku *Pred smrt* u kojoj se javljaju obilježja obaju spomenutih tipova drama pri čemu prevladava simbolistički i ekspresionistički sloj. Prozni opus slično se dijeli na naturalistička i simbolistička ostvarenja, a ponovno najbolje među njima, *Ispovijed*, svojim obilježjima najavljuje razdoblje avangarde.

Za zaključiti je da kroz stranice ove knjige čitatelji mogu dobiti relevantan pogled na stvaralaštvo Frana Galovića, pročitati najbolje njegove radove, upoznati neke od njih kroz autografe i dobiti upute za daljnja čitanja ili, zahvaljujući priloženoj bibliografiji, za neka nova istraživanja. Znakovito je da je ova knjiga izašla u Koprivnici, gdje su prvi put u tiskari Vinka Vošickog 1925. godine na stranicama časopisa *Književna republika* otisnute riječi pjesama iz zbirke *Z mojih bregov...* Dokaz je to činjenice da je sjećanje na ovog književnika u njegovu zavičaju i danas vrlo živo, ali i da je Galović kroz ovaj izbor iz djela spreman iz zavičaja iznova se otisnuti u svijet.

Mihaela CIK

HRVATSKI SJEVER: MULTIDISCIPLINARNI ZNANSTVENI ČASOPIS, VOL. XV (2020), BR. 54, OGRANAK MATICE HRVATSKE U ČAKOVCU, 164 STR.

Hrvatski sjever, multidisciplinarni znanstveni časopis Ogranak Matice hrvatske u Čakovcu, nakon 11 godina stanke nastavio je izlaziti 2019. godine. Kao razlog za obnavljanje časopisa u *Uvodnoj riječi* njegovog 53. broja (prvog nakon stanke) glavni urednik izv. prof. dr. sc. Krunoslav Mikulan navodi potrebu »da se u Čakovcu ponovno pokrene časopis koji će se baviti i humanističkim temama, po mogućnosti povezanim s hrvatskom znanstvenom, kulturom i književnošću«. *Hrvatski sjever* stoga u svom obnovljenom izdanju objavljuje »isključivo znanstvene i stručne radove te povremene eseje i prikaze znanstvene i stručne literature« i tako otvara prostor istraživačima i istraživačkim temama vezanim za Međimurje.

U 54. broju *Hrvatskog sjevera* objavljeno je 5 izvornih znanstvenih radova i 2 stručna rada iz različitih područja. Damir Barbarić u izvornom znanstvenom radu *O živom zrenju prirode* s filozofskog aspekta donosi uvid u Goetheovo shvaćanje prirode, ali i prirodnih znanosti. Pritom je posebno zanimljivo što Goethe zagovara pristup »nježne empirije« suprotan znanstvenim metodama koje čovjeka udaljavaju od prirode, a bliži načelima poštovanja i čuvanja prirode koja se danas zagovaraju. Slijedi rad Ivana Vuka »Komisija ne smije iz sela otići, a da posao nije završen«. *O nekim aspektima otkupa poljoprivrednih proizvoda u kotaru Čakovec 1945.–1948. godine* u kojem saznajemo kako je politika prisilnog otkupa u doba Federativne Narodne Republike Jugoslavije utjecala na žitelje kotara Čakovec. Na temelju arhivskih izvora u radu se donose detalji o organizaciji provedbe otkupa, pokušajima seljaka da zataje viškove i kaznama koje su zbog toga uslijedile.

Đuro Blažeka s Učiteljskog fakulteta u radu *Pseudoanalogonimija između preloške skupine međimurskog dijalekta i prekomurskog književnog jezika* uspoređuje parove »lažnih prijatelja« iz *Rječnika preloške skupine međimurskog dijalekta* i *Slovara stare knjižne prekmurščine* te pokušava utvrditi razloge njihova nastanka. Kako Blažeka piše u zaključku, ovim je radom »pokušao potaknuti dublje analize semantike dijalektalnog leksika« koje će onda doprinijeti boljem poznavanju veza između hrvatskog i slovenskog jezika. Područje književnosti zastupaju Roberta Šperanda i Krunoslav Mikulan koji u radu *Kršćanski i paganski simboli u djelima Clivea Staplesa Lewisa, Joanne Kathleen Rowling i Milene Benini* utvrđuju kojim se vrstama simbola autori služe te ističu podudarnosti među njima. Vrijedni su i podaci o reakcijama čitatelja koje su dijelom ovisile o simboli prisutnoj u djelima.

Radom *Opremljenost škola informacijskom i komunikacijskom tehnologijom za potrebe uvođenja predmeta Informatika kao obveznog predmeta u sklopu projekta Škola za život* Anita Topljak i Predrag Oreški upozoravaju na probleme prilikom izvođenja nastave Informatike. Na temelju ankete na uzorku od 100 učitelja i nastavnika Informatike u osnovnim školama i usporedbe s prijašnjim istraživanjima donose zaključke o mogućnostima unapređenja nastave u skladu s hrvatskom obrazovnom politikom. U stručnom radu *Edukativni roboti i njihova primjena u obrazovanju* Veronika Brlek i Predrag Oreški daju teorijske postavke o prednostima robotske edukacije s naglaskom na važnosti digitalne pismenosti i razvoja korisnih vještina. Zainteresiranim nastavnicima zasigurno će pomoći jasno opisani primjeri korištenja robota u nastavi pri čemu treba spomenuti da se oni nisu ograničeni samo na nastavu Informatike. *Vježbenički ERP u nastavi* naslov je stručnog rada Jasminke Prstec u kojem opisuje odlike ovog edukativno-informacijskog sustava koji se koristi za unapređenje obrazovanja budućih ekonomista i

komercijalista. Saznajemo da su osnivanjem i vođenjem virtualne vježbeničke tvrtke, ali i suradnjom s partnerskim školama, učenici i nastavnici stekli vrijedna znanja i iskustva.

Vladimir Legac, donosi iscrpan prikaz knjige Lovorke Zergollern-Miletić i Marije Lütze-Miculinić *Hrvatsko-engleski rječnik školskoga jezika: Priručnik za studente i nastavnike engleskoga jezika – Prvi svezak*, a ovaj broj *Hrvatskog sjevera* zaključuje Krunoslav Mikulan tekstom o Josipu Grgeviću, »umjetniku, profesoru, čovjeku«, koji je preminuo 2020. godine.

Na kraju treba spomenuti i da se uredništvo časopisa odlučilo okrenuti današnjim tehnološkim blagodatima pa se tako 53. i 54. broj časopisa mogu preuzeti i u digitalnom obliku na internetskim stranicama Ogranka Matice hrvatske u Čakovcu, što će zasigurno doprinijeti čitanosti objavljenih radova.

Mihaela CIK

PODRAVSKI ZBORNIK 47, GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK ROBERT ČIMIN, MUZEJ GRADA KOPRIVNICE, KOPRIVNICA, 2021., 304 STR.

Nakladništvo Muzeja grada Koprivnice i ove godine zaokruženo je novim *Podravskim zbornikom 47*. Obuhvatio je radove iz društvenih, humanističkih i prirodoslovnih područja znanosti i književnosti. Povodom 100. obljetnice rođenja akademskog kipara Ivana Sabolića, na naslovnici je otisnut njegov portret prema fotografiji Milana Pavića izrađenoj 1979. godine. Sadržaj zbornika podijeljen je na riječ urednika, deset članaka, četrnaest priloga, tri književna priloga, popis podravskog nakladništva, šest podravskih kronika i popis suradnika, upute suradnicima i popis sponzora.

Prvi među člancima je rad Marijana Špoljara *Sintezna moć kiparstva Ivana Sabolića* koji analitički pristupa cjelinama unutar opusa kipara Ivana Sabolića. Drugi je članak rad Roberta Čimina pod naslovom *Arhitektonski razvoj koprivničkog utvrđenja* koji donosi pregled povijesti istraživanja grada Koprivnice, preliminarne rezultate višemjesečnog istraživanja prostora Muzeja grada Koprivnice i opis studije Zlatka Uzelca o obnovi tj. revitalizaciji koprivničke tvrđave. Treći članak pod naslovom *Ernušći u Podravini*, rad je Nike Marasa o povijesti vlastelinske obitelji Ernušć krajem 15. i prvoj polovini 16. stoljeća, njihovu utjecaju na vlastelinstva Koprivnicu, Prodaviz (Virje) i Đurđevac i heraldičku baštinu. *Analiza žrtava bleiburškog Križnog puta u podravskom kraju (kotari Koprivnica, Đurđevac i Ludbreg)* Filipa Šokeca je četvrti članak u kojem je obrađena problematika stradalih osoba neposredno nakon Drugoga svjetskog rata kod Bleiburga. Statistički su obrađeni odnosi podataka poput broja stradalih, pripadnost oružanim snagama i zanimanja. Peti članak je rad Mire Kolar-Dimitrijević pod naslovom *Pabirci iz bilježnice – Romi srednje Podravine prema mojem sjećanju i spoznaji* o životu Roma na navedenom prostoru tijekom 19. i prve polovine 20. st. i povijesnim zbivanjima koja su utjecali na život tih zajednica. Vladimir Miholek je ovom broju *Podravskog zbornika* pridonio radom *Đurđevački liječnik dr. Lujo Harazim (1850. – 1916.)* u kojima su opisane aktivnosti i interesi uglednog građanina Đurđevca, a posebno književno stvaralaštvo i fotografija. Autori Adela Sočev, Zdravko Janković i Nikola Cik napisali su sedmi članak naslova *Kamen temeljac za 140. obljetnicu koprivničkog Crvenog križa (1881. – 2021.)* koji dotiče povijest Gradskog društva Crvenog križa Koprivnica od osnutka do danas, zatim okolnosti koje su oblikovale i razvijale djelatnosti istoga i uspjeh u vidu dobivanja bespovratnih sredstava iz fondova Europske unije za tri projekta među kojima je i izgradnja novog objekta. Osmi članak je rad Dragana Damjanovića o *Ikonostasu slikara Ivana Tišova u crkvi Svete Petke u Bolfanu*, točnije o okolnostima njegova smještanja u Bolfan, značaju za umjetnost i potrebi za obnovom. Članak Helene Kušenić *Glaže – između motiva i smisla* donosi analizu glaža tj. ikonografije na slikama na staklu iz zbirki Muzeja grada Koprivnice s posebnom pažnjom na religijsku simboliku. Radovan Kranjčev napisao je prirodoslovni rad *Neke promjene u prirodnom okolišu Koprivničko-đurđevačke Podravine i Kalnika u posljednjem stoljeću* o negativnim utjecajima klimatskih promjena zabilježenih na navedenim prostorima, posebno u vodama, šumama, biološkoj raznolikosti itd.

Priloge čine radovi *Rukometni klub Podravka* Marijana Domovića uz obljetnicu osvajanja naslova europskih prvakinja, *Mala povijest jednog koprivničkog kvarta – moj kvart pedesetih* Ivana Ferenčaka o sjećanjima na događaje i stanovnike, *Kulturno-umjetničko društvo Ždala – specifičnosti i djelovanje* Žuže Zabjan o razvoju dotičnog društva, rad Nade Šešić i Amona Remenara o povijesti i djelovanju

Folklornog ansambla »Koprivnica«, rad Zrinke Rokšandić o povijesti i odnosu prema baštini, posebno nošnjama pod naslovom *Kulturno-umjetničko društvo »Delovi«*, zatim rad *Pola stoljeća Festivala dječjeg amaterskog filma – FEDAF* Vlatke Šelimber, rad Katarine Franjo o knjizi i stripu *Komarnički knez Velimir pa Tragom prošlosti: obiteljska knjižnica Patačićevih kao dar akademskoj knjižnici u Zagrebu* Irene Galić Bešker s pregledom važnijih djela hrvatskih autora ili onih na hrvatskom jeziku, *Edukacija u »malom« muzeju* Maše Zamljačanec o pedagoškim i edukativnim programima u Muzeju grada Koprivnice, još jedan prirodoslovni rad *Reintrodukcija europskog dabra u Podravinu* Miše Rašana, zatim rad Zvonimira Majdančića o ulozi *Podravke u Domovinskom ratu*, *Intervju s grofom Nikolausom Draskovicem* kojeg donosi Milivoj Dretar, potom rad Vjekoslava Prvčića *Povodom 80 godina života akademika Dragutina Feletara i In memoriam Iliji Pejiću (1956. – 2021.)* suradniku i autoru članka u Podravskom zborniku autorice Ljiljane Vugrinec.

Književne priloge čine prozni tekst na kajkavskom dijalektu *Bednja koja je zdavnja pretekla* iz pera Aleksandra Horvata, zatim pjesme *Spomenik mjesecini* i *Budi početak* Milana Frčka i na kraju pjesme Sonje Delimar pod naslovima: *Skidanje povoja*, *Pustinjsko dijete*, *13 Blesavih strofa (i ne bez vraga)*, *Prometej* i *Potonuli grad*. Josipa Strmečki i Ana Škarić priredile su popis monografija, kataloga, zbornika, serijskih publikacija i audiovizualne građe unutar poglavlja *Podravsko nakladništvo*. Na kraju, u poglavlju *Podravske kronike*, podastrijeti su značajni događaji i fotografije istih u općinama Koprivnički Bregi, Koprivnički Ivanec, Martijanec, Novigrad Podravski i Peteranec koji su obilježili 2021. godinu i oblikovali život u Podravini.

Na promociji ovogodišnjeg *Podravskog zbornika 47* spomenuto je približavanje 50. jubilarom broju sa sviješću o zahtjevnosti pripreme takvog izdanja. Posebno je to očito ako se uzme u obzir činjenica da je *Podravski zbornik* etabliran i bogato opremljen zbornik sa širinom stručnih i drugih radova i dugog kontinuiteta, a svako novo izdanje čini se kvalitetnije nego prijašnje.

Ilija CIKAČ

BOŽIDAR BECK: DOKUMENTARNO – UMJETNIČKA IZLOŽBA, MUZEJ GRADA ĐURĐEVCA, 22. 10. – 21. 11. 2021.

Imajući na umu činjenicu da pozadinski akteri izložbenih mašinerija, poput kustosa, nerijetko ostaju zapamćeni samo u užim strukovnim krugovima, Marijan Špoljar odlučio je u formi izložbe predstaviti svoja istraživanja o životu i radu Božidara Becka (1926. – 2000.), nezaobilaznog imena hrvatske kulturne scene druge polovine 20. stoljeća. Pritom je uspješno spojio dokumentarni dio izložbe, koji o Beckovom životu progovara kroz osobne predmete i dokumente te brojne fotografije iz obiteljskih zbirki Radovana Becka i Maje Beck Pivac te fototeke Muzeja suvremene umjetnosti, s umjetničkim dijelom u kojem su predstavljeni autori koji su bili u njegovom istraživačkom fokusu.

Beck je rođen u Đurđevcu pa je Muzej Grada Đurđevca dobar odabir za organizaciju ove izložbe, iako bi ona svakako privukla pažnju i u Zagrebu za koji je Beck bio profesionalno vezan. On se nakon studija povijesti umjetnosti u Lenjingradu i na Filozofskom fakultetu u Zagrebu zaposlio kao kustos u Kabinetu grafike, što je odredilo njegove daljnje interese u smjeru suvremenih umjetničkih praksi i demokratizacije umjetnosti. Tako je zabilježen kao jedan od pokretača tiskanja edicije Jugoslavenska grafika i Male likovne biblioteke čija su izdanja bila pristupačna publici. U Galeriji suvremene umjetnosti, gdje bio je direktor, kustos i muzejski savjetnik, realizirao je projekte relevantne na svjetskoj razini među kojima se ističu izložbe pokreta Nove tendencije, simpozij Kompjutori i vizualna istraživanja te uređivanje časopisa Bit International.

U Muzeju Grada Đurđevca stoga su izloženi, a u katalogu izložbe dijelom reproducirani rezultati navedenih angažmana: mape serigrafija i grafika, likovne monografije (ističu se one o Marijanu Detoniju i Edi Murtiću iz Male likovne biblioteke za koje je Beck napravio izbor i predgovor), katalogi i plakati izložbi održanih u Galeriji suvremene umjetnosti, plakati Novih tendencija, primjerci časopisa Bit International, te radovi umjetnika s kojima je Beck surađivao. Posebna je zanimljivost da velik dio ovih izložaka potječe iz privatne zbirke Petra Smiljančića iz Bjelovara, a dopunu im predstavljaju predmeti iz fundusa Muzeja Grada Đurđevca, Gradskog muzeja Križevci, Knjižnice i čitaonice Fran Galović

Koprivnica i privatnog vlasništva Marijana Špoljara. Likovni postav potpisuju Marijan Špoljar i Edita Janković Hapavel.

Popratni katalog na pedesetak stranica zasigurno je najcjelovitiji pregled djelovanja Božidara Becka, a Špoljar je u tekstu njegov angažman sagledao u kontekstu društvenih prilika stavivši naglasak na njegovo umješno manevriranje između političkih zahtjeva i vlastite težnje za dosljednošću u provođenju izložbenih programa. Dodatnu vrijednost daju zapisi Beckovih suradnika kao potvrda njegove stručnosti i sposobnosti koja može biti nadahnuće današnjim djelatnicima u kulturi.

Mihaela CIK

KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA ŽUPANIJA, FOTOMONOGRAFIJA, PRIREDILI DRAGUTIN FELETAR I PETRA SOMEK, IZDAVAČKA KUĆA MERIDIJANI, KOPRIVNICA, 2021., 343 STR.

Koprivničko-križevačka županija je povodom svojeg dana kada obilježava 28 godina postojanja dobila bogato i suvremeno opremljenu fotomonografiju. Ovo je djelo Izdavačke kuće Meridijani i njihovog autorskog tima u kojem ovom prilikom treba istaknuti urednike fotomonografije akademika Dragutina Feletara i direktoricu izdavačke kuće Meridijani Petru Somek te autora tekstova povjesničara Hrvoja Petrića i glavnog fotografa Petra Feletara. Osim fotografija Petra Feletara koji je u svrhu izrade ove fotomonografije obišao čitavu Koprivničko-križevačku županiju, zastupljene se fotografije i mnoštva drugih autora. Svaka objavljena fotografija opremljena je prikladnim tekstualnim opisom. Tekstovi čiji su autori Dragutin Feletar i Hrvoje Petrić objavljeni su na hrvatskom i engleskom jeziku što omogućava korištenje knjige i u turističke svrhe što je svakako jedna od intencija svakog ovakvog izdanja.

U predgovoru koji je napisao aktualni koprivničko-križevački župan Darko Koren naglašeno je da se ovo izdanje pojavilo u vrijeme kada počinju pripreme za obilježavanje tri desetljeća postojanja Koprivničko-križevačke županije. Podsjetimo da je ovo druga fotomonografija Koprivničko-križevačke županije proizašla iz izdavačke kuće Meridijani nakon one koju je priredio Dragutin Feletar i objavio u Koprivnici 2009. godine. Ujedno je to treća županijska monografija takvog opsega nakon one prve (tekstom najbogatije) o kulturnoj i prirodnoj baštini iz pera Božice Jelušić objavljene 2001. godine. U najnovijoj županijskoj fotomonografiji naglasak je stavljen na prikaz bogatstva prirodne i kulturno-spomeničke baštine na području tri grada (Koprivnica, Križevci i Đurđevac) te 22 općine. Ono po čemu se ova fotomonografija razlikuje od svih prijašnjih izdanja su snimke zračnih vizura gradskih i općinskih središta snimljenih pomoću suvremene tehnologije. Stoga i prvi dio fotomonografije čini pregled (abecednim redom poredanih) prepoznatljivih prizora gradskih i općinskih središta snimljenih iz zraka.

Središnji dio knjige čine različite cjeline u kojima su prezentirani različiti aspekti svakodnevnog života i bogate baštine. Prva cjelina posvećena je važnosti obrazovanja pa su tu fotografije i opisi školskih zgrada, prizori s nastave u učionicama i na terenu i slično. Polazeći od činjenice da županiju čine ljudi, poseban dio posvećen je zaslužnicima i uglednim žiteljima Koprivničko-križevačke županije od kojih su mnogi nagrađeni županijskim javnim priznanjima. Slijedi tekstualni dio naslovljen »Podravina i Prigorje u povijesti i sadašnjosti« u kojem su opisane prometno-geografske značajke županije i njeno stanovništvo, posebne prirodne znamenitosti, bogata povijest, važni kulturno-povijesni spomenici, gospodarstvo i njegovo prilagođavanje suvremenim promjenama, različita društva i turističke mogućnosti.

Kroz fotografije i njihove opise dočarana je šetnja kroz manja naselja Podravine i Prigorja. Među prirodnom baštinom ističu se: Kalnik, Bilogora, nekoliko vinogorja, jezera, Đurđevčki peski, Crni jarki, Repaš i drugo. Prošlost koje više nema prikazana je na starima planovima (kartama), razglednicama i fotografijama. Vrijedna spomenička baština predstavljena je kroz prikaze sakralnih i profanih zdanja. Posebna pažnja posvećena je narodnoj baštini, pučkoj tradiciji, tradicijskoj arhitekturi, pripremi tradicionalnih jela i slastica, rukotvorju, naivnom slikarstvu i kiparstvu. Gospodarski razvoj Koprivničko-križevačke županije prikazan je kroz poznate tvornice kao što su Podravka (Koprivnica) i Radnik (Križevci), poduzetničke zone u gradovima i većim općinama, vinarije, prometnu infrastrukturu i slično. Privlačnost Koprivničko-križevačke županije u turističkom smislu prikazana je kroz raznolikost

društveno-turističkih događanja kao što su različite manifestacije i proštenja te ponuda restorana, sportskih terena, galerija, muzeja i drugoga. S ciljem promocije turizma na području županije u ovoj su fotomonografiji objavljene i servisne informacije o turističkim zajednicama koje djeluju na području Koprivničko-križevačke županije. Kao posebni prilog u knjizi se nalazi i karta Koprivničko-križevačke županije.

Nikola CIK

OD GORBONUKA DO KLOŠTRA PODRAVSKOG, ŽUPA SV. BENEDIKTA I ŽALOSNE GOSPE, KLOŠTAR PODRAVSKI, 2021., 200 STR.

Franjevac Paškal (Vjekoslav) Cvekan (Ferdinandovec, 1913. – Virovitica, 1998.) zauzima značajno mjesto u hrvatskoj historiografiji zahvaljujući mnogobrojnim knjigama među kojima ovdje treba istaknuti tzv. kulturno-povijesne prikaze, odnosno popularne monografije o različitim naseljima i župama, prvenstvo u Podravini, a i šire u Hrvatskoj. Poslije povjesničara Rudolfa Horvata (1873.-1947.) koji je na sličan način pristupao obradi povijesti mnogih naselja u Podravini, Cvekan je zaslužan za otkrivanje novih podataka o povijesti Podravine, njihovo objavljivanje i popularizaciju. Činjenica je da u nedostatku novijih monografija, za upoznavanje povijesti mnogih mjesta u Podravini još uvijek koristimo djela Paškala Cvekana. Takva je situacija i u Kloštru Podravskom, srednje velikoj podravskoj općini i župi čiju je monografiju Paškal Cvekan izradio i objavio u vlastitoj nakladi u Slavonskom Brodu 1990. godine. Kako od tada nije objavljena novija monografija Kloštra Podravskog, tako je to bio poticaj Župi sv. Benedikta i Žalosne Gospe, odnosno župniku fra Ivanu Širokom da ponovno objavi ovo Cvekanovo djelo. Osim 30. obljetnice otkako je objavljena Cvekanova monografija, povod za izdavanje nove knjige bila je i 50. obljetnica djelovanja franjevac trećoredaca u Kloštru Podravskom.

No, ovom prilikom nije izrađen klasični reprint knjige iz 1990. godine, već je sadržaj te knjige uvršten u moderno opremljeno izdanje na dvije stotine bogato ilustriranih stranica. Tako se ova knjiga sastoji od dva osnovna dijela pri čemu je prvi dio nazvan starim poglavljima koja je napisao fra Paškal Cvekan, a drugi dio predstavljaju nova poglavlja čiji su autori: aktualni župnik fra Ivan Široki, nekadašnji župnik Ignac Gregorić te Ivan Vanja Lörenc i Dražen Vučak. Zbog toga u knjizi nalazimo dva osnovna tipa teksta. Prvenstveno je to originalni tekst Paškala Cvekana koji je vjerno prenesen, ali je u tehničkom smislu moderniziran jer je originalna knjiga bila objavljena u crno-bijeloj verziji, a sada je tekst vizualno obogaćen suvremenim dizajnom. Originalnost Cvekanovog teksta iz 1990. godine zadržana je i na način da u njemu nema pravopisnih intervencija. Možemo žaliti samo zbog toga uz takav tekst nema više kritičkih komentara, nego su oni napravljeni samo djelomično na nekoliko mjesta. Zahvaljujući ovom izdavačkom projektu Cvekanovo djelo sada će biti dostupnije svima zainteresiranim za povijest Kloštra Podravskog.

U drugome dijelu knjige nalaze se nova poglavlja u kojima su zastupljene suvremene teme kao što su Domovinski rat, žrtve Drugog svjetskog rata, iseljavanje stanovnika iz Kloštra Podravskog u 20. stoljeću i drugo. Autor većine tekstova je sadašnji kloštranski župnik fra Ivan Široki koji je neke od njih objavljivao u župnom glasilu *Benedikt* tijekom nekoliko prijašnjih godina. Većina tekstova je o povijesti župe i naselja i u tome se fra Ivan Široki dokazao kao marljiv i pažljiv kroničar događaja u povjerenoj mu župi. Između ostaloga, župnik Široki napisao je uvodni tekst (predgovor) za prijevod povijesti kloštranske župe koju je 1835. godine na latinskom jeziku sastavio tadašnji župnik Ignac Gregorić. napisao je Ivan Široki. Prijevod na suvremeni hrvatski jezik izradio je Krunoslav Kovačić. Slijedi zajednički rad fra Ivana Širokog i Ivana Vanje Lörenca o iseljenicima s područja župe u SAD početkom 20. stoljeća. Uvodni dio i popis imena raspoređenih po mjestima rođenja potkrijepljeni su godinama rođenja i podacima o mjestu gdje su živjeli ako je to poznato. Rad o Domovinskom ratu i ulozi Kloštrana u obrani svoje domovine napisao je Dražen Vučak.

Fra Ivan Široki izradio je popis prezimena u Kloštru Podravskom, Budančevici, Prugovcu, Dinjercu i Oderjanu prema matici krštenih od 1762. do 1766. godine. Uz to je objavljen popis župnika i kapelana u kloštranskoj župi s njihovim kratkim biografijama, njih četrdesetorice od početka 18. stoljeća do današnjih dana. Posebno poglavlje posvećeno je duhovnim zvanjima, najprije redovnicima i svećenicima

ma (s kratkim biografijama), a onda i redovnicama. U tekstu o Katoličkoj akciji obrađene su i teme o pučkim misijama, Društvu katoličkih muževa, Društvu katoličkih žena, Djevojačkom društvu Srca Isusova, Križarima, Društvu počasne straže Srca Isusova, Bratovštini svete krunice s poimeničnim popisom članica i članova. Tu je i tekst o žrtvama Drugog svjetskog rata i poraća iz župe Kloštar Podravski s popisom imena stradalih. Posljednje poglavlje također je napisao fra Ivan Široki, a posvećeno je pastoralnom djelovanju franjevac trećoredaca u župi u Kloštru Podravskom. To je zapravo pregled važnih događaja u župni u posljednjim desetljećima popraćeno s mnogo slikovnih materijala.

Dakako, nameće se pitanje je li opravdano u ovome obliku objaviti djelo koje je nastalo prije tri desetljeća i djelomično je ipak zastarjelo. Uz svu potrebnu kritičnost, možemo zaključiti da je to ipak vrlo korisno. Odgovor na to pitanje nalazimo i u samoj intenciji izdavača da podsjetiti prvenstveno stanovnike mjesta i župe na bogatu povijest Kloštra Podravskog. U prilog tome govori i činjenica da u proteklih 30 godina nije izrađena novija monografija te će ovo izdanje nadoknaditi taj nedostatak. Prema riječima recenzenta povjesničara Hrvoja Petrića ova knjiga vjerno prikazuje povijest svakodnevnog života stanovništva u selu u kojem su mjesni župnici uživali značajan ugled, a oni su imali važnu ulogu kao prosvjetitelji i kroničari zbivanja u svojoj župi. Jedan od takvih župnika je i fra Ivan Široki koji je pokazao da poput fra Paškala Cvekana neizmjerljivo želi upoznati povijest svojeg kraja, izraziti ljubav prema povijesti općenito i odati poštovanje radu svojih prethodnika. Stoga dugujemo zahvalnost fra Ivanu Širokom kao izdavaču i inicijatoru što je okupio stručne suradnike u uložio iznimne vlastite napore za ostvarenje ovog vrijednog izdavačkog projekta.

Nikola CIK

EKONOMSKA I EKOISTORIJA, ČASOPIS ZA GOSPODARSKU POVIJEST I POVIJEST OKOLIŠA, BROJ 16, ZAGREB - SAMOBOR, 2020., 244 STR.

Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju iz Zagreba i Izdavačka kuća Meridijani iz Samobora objavili su krajem 2020. godine 16. po redu broj časopisa *Ekonomska i ekohistorija*. Glavni i odgovorni urednici ovoga broja su povjesničari Hrvoje Petrić i Žiga Zwitter koji su ujedno napisali i predgovor ovom tematskom broju časopisa. Tema broja je povijesna klimatologija u kontekstu povijesti ljudi i okoliša istočnog Jadrana, Panonske nizine (Karpatsko bazena) i jugoistočnih Alpa. Ukupno je objavljeno jedanaest radova i svi su na engleskom jeziku. Autori su ugledni znanstvenici iz Austrije, Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Mađarske, Slovenije i Srbije. Iako je časopis objavljen u Hrvatskoj, samo neki radovi sadrže sažetke na hrvatskom jeziku. U ovom prikazu bit će navedeni naslovi svih objavljenih radova koji su kategorizirani kao izvorni znanstveni radovi.

Andrea Kiss iz Beča objavila je rad u kojem je opisala vrijeme i prirodne opasnosti povezane s vremenom u srednjovjekovnoj Ugarskoj u razdoblju od 1401. do 1450. godine na temelju podataka iz pisanih povijesnim izvora, odnosno dokumenata. Djelovanje bure na Jadranu prema zapisima korničara, putopisaca i vojnika iz razdoblja od 15. do 18. stoljeća istražio je Krešimir Kužić iz Zagreba. Lajos Rácz iz Mađarske izradio je dugoročnu analizu podataka o žetvama žita, berbama grožđa i otkosima sijena u razdoblju od 1500. do 1850. godine i došao do zaključka da su u Karpatskom bazenu ili Panonskoj nizini uspješno prevladane klimatske promjene uzrokovane malim ledenim dobom. Katarina Botić s Instituta za arheologiju u Zagrebu prikupila je podatke o vremenskim prilikama iz Kronike franjevačkog samostana u Slavenskom Brodu u kojoj su bilježeni podaci od 1706. do 1932. godine i na temelju njih je pokušala rekonstruirati mikroregionalne vremenske obrasce i njihov utjecaj na svakodnevni život. Neobični zimski vremenski događaji na području Ptuja od 1700. do 1941. godine tema su rada Nataše Kolar. Utjecaje vulkanskih erupcija Vezuva 1771. godine i islanske vulkanske pukotine Laki 1783.-1784. godine na prostor Bosanskog ejaleta u sjeverozapadnom dijelu Osmanskog Carstva istražili su Ema Pašić, Dina Pašić i Hrvoje Petrić. Vremenske anomalije u Transilvaniji, Banatu i Partiumu od 1813. do 1818. godine na temelju onodobnih izvora istražio je i opisao Dorian-Ioan Rus. O bijesnoj tući u kotaru Postojna u kolovožu 1864. godine i njezinim posljedicama pisao je Andrej Studen iz Ljubljane. Jelena Mrgić s Odsjeka za povijest i Bogdan Dražeta s Odsjeka za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakultet Sveučilišta u Beogradu autori su rada o narativima o vremenu i klimi u preindustrijskog

Srbiji i Bosni i Hercegovini. Mauro Hrvatini i Matija Zorn izradili su rad od klimatskim i hidrološkim promjenama u planinskim regijama Slovenije između 1961. i 2018. godine. O vremenskim nepogodama na Visu 30-ih godina 20. stoljeća na temelju analize prirodnih nepogoda u kontekstu zrazvoja i značaja vinarstva i vinogradarstva pisali su Nikola Ostojčić i Vinko Udiljak. Na kraju su prikazi jedne knjige i konferencije koja je održana u Sloveniji u lipnju 2020. godine na temu proučavanja gorskih područja.

Nikola CIK

DRAGUTIN FELETAR, PETAR FELETAR, GÁBOR HAUSNER, LAJOS NÉGYESI, JÓZSEF PADÁNYI, HRVOJE PETRIĆ: UTVRDA NOVI ZRIN NA MURI, ZRINSKA GARDA ČAKOVEC, OGRANAK MATICE HRVATSKE U ČAKOVCU, IZDAVAČKA KUĆA MERIDIJANI, ČAKOVEC, 2021., 197 STR.

Kao rezultat rada znanstvenika iz Hrvatske i Mađarske nastala je knjiga o utvrdi Novi Zrin na Muri koja je postojala od 1660. do 1664. godine. U skupini hrvatskih autora su akademik Dragutin Feletar, geograf i povjesničar Petar Feletar i član suradnik HAZU Hrvoje Petrić kojima je zajedničko da se tijekom gotovo cijele svoje znanstvene karijere profesionalno bave temama iz povijesti obitelji Zrinski. Takav znanstveni interes povezuje i autore iz susjedne Mađarske koji su u ovoj knjizi predstavili rezultate svojih istraživanja o utvrdi Novi Zrin i obitelji Zrinski. To su potpukovnik i vojni povjesničar Gábor Hausner, vojni povjesničar Lajos Négyesi te časnik i stručnjak s područja vojnih znanosti József Padányi. Uz suradnju povjesničara i znanstvenika s hrvatske i mađarske strane, za izdavanje ove knjige važna je i suradnja nakladnika. To su prvenstveno Zrinska garda iz Čakovca, Ogranak Matice hrvatske u Čakovcu i Izdavačka kuća Meridijani, a njima su se pridružili kao sunakladnici Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, odnosno Zavod za znanstveno-istraživački i umjetnički rad Koprivničko-križevačke županije u Križevcima te Družba Braća Hrvatskoga Zmaja, Zmajski stol u Čakovcu. Urednik knjige je akademik Dragutin Feletar, a recenzenti su povjesničari Željko Holjevac i Milan Kruhek.

Urednik knjige akademik Dragutin Feletar napisao je proslav o Zrinskim i Novome Zrinu kao simbolu borbe za slobodu Hrvata od stranih vlasti. Na početku knjige je pregled važnijih povijesnih izvora i literature o Novom Zrinu objavljene u Hrvatskoj i Mađarskoj. Knjiga se sastoji od dva glavna dijela pri čemu su u prvome dijelu objavljeni rezultati istraživanja o Novome Zrinu u Hrvatskoj, a u drugome doprinos istraživača s područja Mađarske. Graditelju Novog Zrina, hrvatskom banu i pjesniku Nikoli VII. Zrinskom posvećeno je posebno opširno poglavlje u kojem su opisani njegova mladost, školovanje, uloga u obrani od Osmanlija, te doba kada je bio hrvatski ban i njegov doprinos koji je dao kao prosvjetitelj i pisac. Slijedi poglavlje o geografsko-strateškom položaju i značenju utvrde Novi Zrin. U posebnom poglavlju opisane su utvrde Novi Zrin i Legrad na povijesnim zemljovidima. Daka-ko, sve je ilustrirano mnoštvom slikovnih priloga i zemljovida. Izgradnja Novog Zrina tijekom 1660. i 1661. godine posvećeno je posebno poglavlje kao i značenju te utvrde u kontekstu regionalnih zbivanja u 16. i 17. stoljeću. Sljedeća poglavlja posvećena su ulozi utvrde Novi Zrin u doba kada je ona bila polazište vojnih pohoda koje je vodio Nikola VII. Zrinski, a pogotovo tzv. Zimske vojne početkom 1664. godine. Utvrda Novi Zrin postojala je neobično kratko jer ju je osmanska vojska zaposjela i srušila 1664. godine nakon čega su uslijedi nemili događaji kao što je bitka kod Mogersdorfa, sklapanje Vašvarskog mira i pogibija Nikole VII. Zrinskog. Posljednje poglavlje u prvom dijelu knjige predstavlja osvrt na komemoraciju utvrde Novi Zrin i njenog razaranja u suvremeno doba.

Novi Zrin u mađarskim istraživanja tema je drugog dijela knjige u kojem su predstavljeni rezultati istraživanja provedenih na mjestu nekadašnje utvrde. Posebna pažnja posvećena je metalnim artefaktima iz vremena opsade Novog Zrina. Uloga utvrde stavljena je u kontekst kompleksne obrane Međimurja od Osmanlija u 17. stoljeću. U posebnom poglavlju opisano je oružje Zrinskih što je ilustrirano i mnoštvom slikovnih priloga. Knjiga je opremljena sažecima na hrvatskom, mađarskom, engleskom i njemačkom jeziku. Spomenimo da je knjiga objavljena u povodu 350. obljetnice martirija Zrinskog i Frankopana u Bečkom Novigradu i 360. obljetnice izgradnje utvrde Novi Zrin.

Nikola CIK

VLADIMIR STRUGAR, DRAŽEN PODRAVEC: KULTURA ŠKOLE I PRIMJERI DOBRE PRAKSE, OPĆINA VRIJE, VIRJE, 2021., 328 STR.

Neobično plodna izdavačka djelatnost Općine Virje obogaćena je još jednom knjigom koja je objavljena 2021. godine. To je knjiga pod naslovom »Kultura škole i primjeri dobre prakse« čiji su autori Vladimir Strugar i Dražen Podravec. Obojica autora tijekom cjelokupne svoje profesionalne karijere vezani su uz prosvjetu i ovo je još jedna u nizu njihovih knjiga o školstvu. Podsjetimo da je Vladimir Strugar član suradnik HAZU i upravitelj Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad HAZU u Bjelovaru, a Dražen Podravec, po obrazovanju biolog, dugogodišnji učitelj i ravnatelj Osnovne škole prof. Franje Viktora Šignjara u Virju. Iz njihovog bogatog profesionalnog iskustva proizašla je i ova najnovija knjiga koja ima karakter udžbenika ili nastavničkog priručnika i bit će korisna svakome tko je na bilo koji način vezan za prosvjetu. Uz to, Podravina, a pogotovo virovski kraj dobili su još jednu vrijednu knjigu koja svjedoči o uspjesima ljudi koji ovdje žive i rade. Izdavanje ove knjige pohvalnim su riječima popratili i recenzenti akademik Dragutin Feletar i profesor emeritus Stjepan Hranjec.

Knjiga se sastoji od dva glavna dijela. Prvi dio knjige je teorijske naravi i autor mu je Vladimir Strugar. Autor je na temelju objavljene literature i vlastitih spoznaja progovorio o važnosti kulture u obrazovanju i povezanosti kulture te odgoja i obrazovanja općenito. Pri tome se posvetio definiraju pojma kulture i nastojao postaviti kulturu u korelaciju s institucionaliziranim oblicima školovanja. Posebno su zanimljiva poglavlja o kulturnoj pedagogiji, zajedničkim kulturnim vrijednostima (kultura mira, kultura jezika, kultura ljudskih prava i građanske odgovornosti te kultura razumijevanja, tolerancije i suradnje) i izazovima s kojima se susreću kultura i obrazovanje u suvremenom društvu. Drugi dio knjige čine primjeri dobre prakse u Osnovnoj školi prof. Franje Viktora Šignjara u Virju gdje je autor Dražen Podravec proveo najveći dio svojeg radnog vijeka. Podravec je na čak pedesetak stranica predstavio dugu i bogatu povijest virovskoga školstva od sredine 18. stoljeća do današnjih dana u različitim povijesnim razdobljima. U preostalom dijelu opisani su školski projekti koji ilustriraju primjere prisutnosti kulture u školi kakva je ona u Virju. Istaknuto je izdavanje školskog lista, izdavačka i galerijska djelatnost škole, poznati Kajkavski etnografski kviz, popularni Dječji sajam i drugi projekti. Važnim možemo smatrati i vrijedne doprinose biografijama osoba koje su obilježile virovsko školstvo, pogotovo u kulturnom smislu kao što je, primjerice, kolekcionar Peter Infeld, biolog Ivo Matoničkin, slikar Marijan Jakubin, biciklist Ivan Levačić i drugi. Jedina zamjerka knjizi mogla bi se pronaći u manjkavo napravljenosti lekturi i korekturi, kao i u propustima urednika zbog čega u knjizi nalazimo mnoge sitne faktografske pogreške koje neće zbuniti čitatelje dobro upućene u povijest, ali bi mogle zvesti i zbuniti prosječne čitatelje koji bi pomoću ove knjige htjeli učiti o povijesti svojeg zavičaja. U knjigu je ugrađena Galerija likovnih radova poznatog slikara Zdravka Šabarića koji u godini izdavanja ove knjige obilježava 50. obljetnicu stvaralaštva.

Nikola CIK

ŽUŽA ZABJAN: ŠKOLA U ŽDALI (PREGLED POVIJESTI ŠKOLSTVA OD 1814. DO 2020. GODINE), OSNOVNA ŠKOLA GOLA, GOLA, 2021., 141 STR.

Marljiva i svestrana učiteljica Žuža Zabjan iz Ždala objavila je svoju treću knjigu u kojoj je predstavila dio povijesne, kulturne i prosvjetne baštine kraja u kojem živi i radi. Ranije je objavila samostalnu knjigu o KUD-u Ždala i njegovoj ulozi u očuvanju materijalne i nematerijalne kulturne baštine (2018.) te knjigu u suautorstvu sa Zvonimirom Ištvanom o ženama u kulturnom životu Prekodravlja (2016.). Sada je izradila pregled povijesti školstva u Ždali od 1814. do 2020. godine. Knjiga je pisana na zanimljiv način, opremljena je s više od stotinu potpisanih slikovnih priloga (među njima treba istaknuti fotografije starih školskih zgrada) i tako ostavila trajan pisani spomen o bogatoj tradiciji školstva u Prekodravlju. Autorica se pri izradi ove knjige koristila različitim arhivskim dokumentima (školska i župna spomenica), podacima iz arhiva različitih mjesnih društava, pronašla je informacije u relevantnoj literaturi i prikupila iskaze desetak kazivača.

Predgovor knjizi napisala je ravnateljica Osnovne škole Gola Violeta Pranjić koja je istaknula činjenicu da je školstvo odraz kulturnih, političkih i gospodarskih prilika nekoga kraja. Knjiga Žuže Zabjan

dokazuje da je tome tako i u Ždali. S time se slažu recenzent akademik Dragutin Feletar i urednik knjige Dražen Podravec, učitelj i autor brojnih knjiga o školstvu, koji je u proslavu napisao da je škola u Ždali kroz više od dva stoljeća bila središte društvenih i kulturnih zbivanja u tome mjestu. Iz uvodne riječi autorice doznajemo da joj je namjera bila zabilježiti i sačuvati od zaborava sve što je doznala o povijesti školstva u Ždali i prezentirati prikupljene podatke. Tako je nastao pregled povijesti primarnog (osnovnoškolskog) obrazovanja u Ždali i vrijedan prilog bogatoj povijesti školstva u Podravini. Ovo je i svojevrsna kruna 40-godišnjeg rada učiteljice-mentorice Žuže Zabjan (rođena u Osijeku 1959. godine) u Područnoj školi u Ždali.

Sadržaj knjige podijeljen je na više poglavlja u kojima je opisana povijest školstva u Ždali u različitim povijesnim razdobljima. Na početku se nalazi kratka povijest Ždala kao pograničnog naselja uz rijeku Dravu koje je naseljeno u 18. stoljeću, a pred kraj 19. stoljeća postalo je župno središte. Slijedi vrlo kratak pregled razvoja školstva u Podravini te poglavlje u kojem je opisana povijest školstva u Ždali tijekom jednog stoljeća, od 1814. godine do Prvog svjetskog rata. Autorica ovdje tvrdi da je škola u Ždali osnovana 1814. godine, ali nažalost za to ne navodi izvore iako je tekst opremljen kritičkim aparatom. Navedena su imena prvih ždalskih učitelja u 19. stoljeću čije bi biografije tek trebalo sastaviti. Zanimljiva je činjenica da je do kraja 19. stoljeća broj djece u Ždali toliko porastao da su u školi bila namještena dvojica učitelja. Školstvo u razdoblju između dva svjetska rata opisano je u posebnom poglavlju kao i razdoblje Drugog svjetskog rata. Poglavlje o školstvu od 1945. do 1990. godine obiluje kronološki poredanim podacima i slikovnim priložima, a tu su i iskazi nekoliko kazivača koji su u to vrijeme polazili školu u Ždali. Ovo je razdoblje obilježila gradnja školske zgrade koja je započela 1979., a svečano otvorena 1983. godine. U posljednjem poglavlju opisano je školstvo od 1990. do 2020. godine kada je u životu škole u Ždali aktivno sudjelovala i sama autorica. Stoga i ovo poglavlje obiluje podacima i fotografijama koje svjedoče o brojnim aktivnostima u školi u to doba. Na kraju knjige, osim zaključka, sažetaka na engleskom i mađarskom jeziku, popisa literature i izvora, nalazi se popis učitelja koji su radili u školi u Ždali od 1861. godine do današnjih dana.

Nikola Cik

VOJNA KRAJINA U SUVREMENOJ HISTORIOGRAFIJI: ZBORNİK RADOVA S MAĐUNARODNIM SUDJELOVANJEM, UREDILI DRAGO ROKSANDIĆ I VEDRAN MUIĆ, CENTAR ZA KOMPATIVNOHISTORIJSKE I INTERKULTURNE STUDIJE, FF PRESS, ZAGREB, 2021., 436 STR.

Za zbornik radova s međunarodnim sudjelovanjem koji je naslovljen »Vojna krajina u suvremenoj historiografiji« odmah po objavi možemo zaključiti da će biti nezaobilazna knjiga za sve one koji se bave temama iz povijesti Vojne krajine te općenito povijesti Hrvatske i ovoga dijela Europe. Ovaj zbornik je zajednički izdavački projekt Centra za komparativnohistorijske i interkulturene studije te izdavačke službe Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu – FF Press. Zbornik je nastao nakon ciklusa javnih predavanja pod istim nazivom održanih 2012. godine u okrilju diplomskog izbornog kolegija »Vojna i vojnokrajiska povijest« i znanstvenog projekta »*Triplex Confinium*: hrvatska višegraničja u euromediterranskom kontekstu«. Tada su se raznolikim temama iz povijesti Vojne krajine zajedno bavili studenti i profesionalni istraživači koji su i danas svojim radovima doprinose poznavanju vojnokrajiske povijesti. Za objavu ovakvog zbornika zaslužan je profesor emeritus Drago Roksandić koji je ujedno bio nositelj spomenutog kolegija i voditelj znanstvenog projekta. Kao što se moglo čuti na prvim održanim javnim predstavljajima zbornika u Zagrebu (Matica hrvatska, 27. listopada 2021.) i Koprivnici (Muzej grada Koprivnice, 11. studenoga 2021.) ovo djelo je svojevrsna kruna rada Drage Roksandića na temama iz povijesti Vojne krajine kojima je posvećen tijekom cijele svoje profesionalne karijere duge više od četiri desetljeća. Stoga je u svojem predgovoru minuciozno rekonstruirao historijat institucionaliziranog bavljenja temama iz povijesti Vojne krajine u posljednjih četrdesetak godina koliko su one stalno prisutne u hrvatskoj historiografiji. O važnosti vojnokrajiskih tema za razumijevanje hrvatske povijesti svjedoči i Roksandićev postulat formiran na početku njegovog bavljenja Vojnom krajinom,

a spomenut i u predgovoru zborniku: »Postavlja se logično pitanje koliko je uopće moguće govoriti o hrvatskoj povijesti u integralnom smislu bez znanstvene istraženosti povijesti Vojne krajine.« To je činjenica koju je, čini mi se, tako lako previdjeti i zanemariti, a trebali bi ju vazda imati pred očima svi oni koji pišu i govore o hrvatskoj povijesti.

Urednik Drago Roksandić u predgovoru je otkrio neskrivenu želju da ovaj zbornik bude »relativno trajnija referentna publikacija«, a da bi se to postiglo »odlučeno je uložiti uistinu golem napor da bi se proizvela što sadržajnije, što obimnije i konceptualno što inkluzivnije selektivna vojnokrajiska bibliografija«. U tome je ključan doprinos mladog povjesničara Vedrana Muića, zaposlenika Hrvatskog državnog arhiva i doktoranda na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. On je na gore opisani način izradio bibliografiju uz pomoć nekoliko stručnjaka čija imena vrijedi i ovdje spomenuti: Ivana Beljak, Marina Bregovac-Pisk, Mladen Medved, Kristina Milković, Nenad Ninković, Hrvoje Petrić, Mirela Slukan Altić i Goran Vasin. Bibliografski popis prostire se na čak stotinu stranica i podijeljen je na dva dijela. U prvom dijelu objavljen je popis izvora (njih 556), a u drugom popis literature (1480 jedinica).

Osim što je predstavio sadržaj zbornika i opisao njegov nastanak u predgovoru je urednik Drago Roksandić problematizirao novosti koje je detektirao u bavljenju temama iz povijesti Vojne krajine u suvremenoj historiografiji. U zborniku je objavljeno ukupno 14 izvornih znanstvenih članaka, a sadržaj je podijeljen u nekoliko osnovnih cjelina. Prva zbornička cjelina »Povratak izvorima - k novim spoznajama« sastoji se od tri rada. Prvi je rad Mirele Slukan Altić čija su tema kartografski izvori za povijest vojnokrajiskih utvrda u vrijeme habsburške i francuske uprave. Željko Holjevac izradio je sintetski pregled objavljivanja i pisanja povijesti krajiških pukovnija, odnosno domašajima i poticajima na tome području. Tema su mu bile detektirane objavljenje i neobjavljene povijesti nekoliko različitih krajiških pukovnija, nastale u vrijeme postojanja Vojne krajine (većinom u 19. stoljeću) te krajem 19. i na početku 20. stoljeća. Marina Bregovac Pisk napisala je zanimljiv rad o Josipu Jelačiću i njegovim serežanima u likovnim djelima inspiriranih događajima 1848. i 1849. godine, a koja se nalaze u Zbirici slika i grafika Hrvatskog povijesnog muzeja. Druga cjelina nazvana je »Od preglednih uvida ka kritičkim vrednovanjima« i sastoji se od dva rada. Prvi je rad Gorana Vasina i Nenada Ninkovića pod naslovom »Istoriografija u Srbiji o Vojnoj granici (1991.-2020.)«, a drugi Gorana Vasina o srpskoj Vojvodini u revoluciji 1848.-1849. godine.

Treća cjelina sadrži radove koji predstavljaju spoznajne pomake i tu je ujedno najviše radova, njih čak šest. Prvi je rad Géze Pállfyja o obrani Habsburške Monarhije od Turaka u 16. stoljeću. Naslov rada Andreja Hozjana je »Gute Botschaft ist halbe Victory. Špijonaža in kontraobveščevalno delovanje na Slavonski vojni krajini v 16. stoletju«. Ivan Jurišić napisao je rad o Hildburghausenovim reformama u Karlovačkom generalatu provedenim između 1737. i 1749. godine, a to je tema na kojoj je autor i doktorirao. Poznati specijalist za vojnokrajisku povijest Alexander Buczynski pripremio je rad o jozefinским reformama Vojne krajine 1787. godine. Tu je i rad Drage Roksandića naslovljen »'Istine' u Karlovcu 1848. godine (prema intimnom dnevniku Dragojle Jarnević)«. Autor posljednjeg rada u ovoj cjelini je Dalibor Vrgoč, a nosi intrigantni naslov »Tko je bio hrvatski krajiški časnik S. S. K?«. Riječ je zapravo o Stjepanu pl. Šašiću Kirinskom (1822.-1895.), krajiškom časniku (bliski suradnik bana Josipa Jelačića), višegodišnjem gradonačelniku grada Koprivnice (1870-ih i 1880-ih godina), saborskom zastupniku, političkom pamfletistu, učenjaku, sakupljaču i izdavaču pjesama i drugo. Unatoč svemu tome, Šašić je istodobno nepoznanica u hrvatskoj biografskoj leksikografiji i anonimac u hrvatskoj vojnoj i političkoj povijesti. Osim vrijednih priloga za njegovu biografiju rad predstavlja prikaz života časnika u vrijeme i nakon razvojačenja Vojne krajine.

Posljednja cjelina naslovljena je »Novi pristupi, novi problemi« i sadrži dva rada. Hrvoje Petrić pisao je o vojnokrajiskim prostorima i Malom ledenom dobu, odnosno odabranim aspektima iz razdoblja od Spörerova do Maunderova minimuma. Autor je uspješno predstavio rezultate svojih istraživanja ekoloških aspekata vojnokrajiske povijesti, a u proučavanju povijesti okoliša, služi se povijesnom demografijom, ekonomskom povijesti i drugim granama povijesne znanosti. Rad o fantomskim granicama koji sadrži novo promišljanje prostora i aktera u vremenu potpisuje grupa autora koju čine Hannes

Grandits, Béatrice von Hirschhausen, Claudia Kraft, Dietmar Müller i Thomas Serrier u suradnji s Karin Casanova.

Na kraju zbornika nalazi se, već spomenuta, Selektivna vojnokrajiška bibliografija koju je priredio i uredio Vedran Muić. Na početku je uvodni tekst, a slijedi popis koji obuhvaća izbor iz opsežne produkcije relevantnih radova: monografije, zbornici radova, članci i drugo. Selektivni pristup bio je jedini moguć zbog objektivnog razloga nepreglednosti onoga što je napisao o povijesti Vojne krajine i nemogućnosti fizičkog pregleda svakog djela. Unatoč tome, ova bibliografija je bez presedana u hrvatskoj historiografiji. Važnost bibliografije predstavlja činjenica da su uvršteni radovi autora iz više različitih zemalja: Austrije, Hrvatske, Mađarske, Srbije i drugih. Lakše snalaženje u zborniku omogućuje kazalo imena koje je priredila Samanta Pranić i kazalo mjesta koje je priredio Vedran Muić.

Nikola CIK

BRANKO KRANJČEV: ŽIVOT I DJELO DR. IVANA KRANJČEVA, 1900.-1957., OGRANAK MATICE HRVATSKE U ĐURĐEVCU, ĐURĐEVAC, 2021., 87 STR.

Dr. Ivan Kranjčev (1900.-1957.), rođeni Đurđevčanin, čije ime nose đurđevečka gimnazija te ulica u kojoj se ona nalazi, poznat je užoj stručnoj javnosti kao autor prve disertacije iz područja etnografije obranjene na Mudroslovnome fakultetu u Zagrebu u razdoblju između 1878. i 1933. godine. Disertacija *Ekonomski razvitak Đurđevca i đurđevačkih konaka* napisana je 1926. godine, a obranjena u svibnju 1928. godine kao završni rad na studiju geografije s etnologijom i etnografijom. Napisana je pod mentorstvom jednog od najznačajnijih hrvatskih etnologa 20. stoljeća i utemeljitelja Katedre za etnologiju Milovana Gavazzija (1895.-1992.).

Disertaciju je 1996. godine u Đurđevčkom zborniku sažeto prikazala ugledna hrvatska etnologinja prof. dr. sc. Tihana Petrović Leš u tekstu pod naslovom *Malo poznata disertacija Ivana Kranjčeva*, zaključivši kako »s područja Đurđevca i Podravine uopće, nedostaju etnografski podaci, napose podaci o seljačkim obiteljskim zadrugama, pa je svaki rad kao što je ovaj, dobrodošao i bilo bi ga korisno objaviti«. Skoro dva desetljeća kasnije, 2015. godine, magistar povijesti Nikola Cik, objavit će tekst disertacije s biografskim uvodom o autoru u 28. broju časopisa *Podravina*, učinivši je dostupnom stručnoj i općoj javnosti. Kao deziderat za budućnost nameće se naravno potreba za interdisciplinarno komentiranim izdanjem u obliku posebne monografije.

U vrijeme pisanja disertacije Ivan se Kranjčev na njezinoj naslovnici deklarira kao »srednjoškolski nastavnik«. Međutim, kako je razvidno iz monografije *Život i djelo dr. Ivana Kranjčeva*, njegov znanstveni prirodoslovni, etnografski, dokumentaristički i društveni rad uvelike je nadilazio očekivane kompetencije i angažman prosječnog nastavnika. Prema riječima autora monografije, a ujedno i jednoga od sinova Ivana Kranjčeva, mr. sc. Branka Kranjčeva, profesionalnu karijeru Ivana Kranjčeva resile su »osim visoke razine stručnosti« i »začudno umijeće prenošenja znanja i potpuna predanost poslu«.

Ilustrirana monografija *Život i djelo dr. Ivana Kranjčeva*, koje oku ugodan i decentan prijelom i grafičku pripremu potpisuje Saša Bogadi, sastoji se od tri velike cjeline: I. Školovanje i studij, II. *Službovanje* i III. *Obiteljski život i društveni rad Ivana Kranjčeva*. Prva se cjelina, Školovanje i studij, sastoji od pet poglavlja, naslovljenih prema pojedinim obrazovnim ustanovama koje je Ivan Kranjčev pohađao. To su: 1. Niža pučka škola u Đurđevcu, šk. god. 1907./08. – 1911./12., 2. Kraljevska velika gimnazija u Požegi, šk. god. 1912./13. – 1916./17., 3. Nadbiskupski licej u Zagrebu, šk. god. 1917./18. i 1918./19., 4. Bogoslovni fakultet u Zagrebu, ak. god. 1919./20. i 1920./1921. te 5. Mudroslovni fakultet u Zagrebu, ak. god. 1921./22. – 1922./23.

U drugoj se cjelini, naslovljenoj *Službovanje*, po sličnome, institucijsko-kronološkome načelu opisuje profesionalna karijera Ivana Kranjčeva. Riječ je o sljedećim poglavljima: 1. Pomorska akademija u Bakru, šk. god. 1924./25., 2. Građanska škola u Đurđevcu, šk. god. 1925./26. – 1946./47., 3. Gimnazija u Vukovaru, od veljače 1948. do šk. god. 1948./49., 4. Gimnazija u Bjelovaru, šk. god. 1949./50. – 1952./53. te 5. Narodna osnovna škola u Đurđevcu, šk. god. 1953./54. – 1956./57. Treću cjelinu, *Obiteljski život i društveni rad Ivana Kranjčeva*, čine poglavlja: 1. Obiteljski život, 2. Društveni rad te – iz pera Nikole Cika – 3. Rodoslovlje obitelji Kranjčev iz Đurđevca.

U *Predgovoru* što ga je sročio predsjednik Ogranka Matice hrvatske u Đurđevcu Vladimir Miholek, istraživač đurđevečke i podravske povijesne i kulturne baštine, autor pet pjesničkih zbirki na đurđevečkom govoru te, zajedno s dijalektologinjom Jelom Maresić, suautor velebnog *Opisa i rječnika đurđevečkoga govora* (2011.), čitamo da se za Ivana Kranjčeva »ne može reći da je nepoznata ličnost u Đurđevcu, ali zasigurno je to bio do 1990-ih i stvaranja suvremene Hrvatske. Kranjčeva svakako možemo svrstati u one Hrvate Podravce koji su stasali u seljačkoj katoličkoj obitelji te potihlo savjesno i zdušno radili na dobrobit zajednice i društva zahvaljujući svestranom obrazovanju. Tu zajednicu predstavljala je škola i zajednica za koju se borio i više nego je morao, ali i okolina u kojoj je živio i doprinio društvenom boljitku. Takvi, u neku ruku mirni, poštivani i cijenjeni ljudi, religiozni, apolitični i odani svojem poslu i korijenima, u komunističkom sustavu nisu dobro prolazili«.

Autor monografije mr. sc. Branko Kranjčev (rođen 1936.), diplomirani sociolog i pedagog te magistar muzeologije, također je, poput svog oca Ivana, čitav radni vijek proveo u prosvjeti. Kako je razvidno iz *Bilješke o autoru*, kao 34-godišnjak se 1960. godine zaposlio kao nastavnik u Našicama, gdje je od 1967. pa do umirovljenja 1999. godine radio kao školski pedagog. Autor je stotinjak znanstvenih, stručnih i publicističkih članaka te je samostalno ili u suautorstvu objavio osamnaest monografija većeg i manjeg opsega iz područja pedagogije te lokalne povijesti i kulture našičkoga kraja. Naime, od početka sedamdesetih godina 20. stoljeća »sustavno istražuje lokalnu povijesnu i kulturnu baštinu«, a »kao muzeolog i kolekcionar dugogodišnji je vanjski suradnik zavičajnog muzeja u Našicama i jedan od utemeljitelja njegova arheološkog i geološko-paleontološkog odjela. Kao pročelnik Povjerenstva za izdavačku djelatnost Ogranka Matice hrvatske u Našicama potaknuo je izlaženje *Našičkog zbornika* te bio njegov prvi urednik.« Osim što je uredio još dva broja zbornika te u njemu objavio više studija iz lokalne povijesti, »za biografski leksikon našičkoga kraja napisao je šezdesetak životopisa (*Našički zbornik* 9, 2014.)«. Dobitnik je i dviju uglednih nagrada: godine 1995. najviše državne nagrade u području provjete – *Nagrade Ivan Filipović*, a godine 2012. *Nagrade Grada Našica za životno djelo*.

Iz *Riječi autora* doznajemo potankosti o nastanku ove knjige: »Pred vama je životopis moga oca Ivana Kranjčeva, na čijem sam pisanju počeo raditi u prosincu 2016. godine na poticaj Ogranka Matice hrvatske u Đurđevcu, koji je objavljivanjem životopisa namjeravao obilježiti 60. obljetnicu njegove smrti (8. siječnja 1957. – 8. siječnja 2017.). Predviđalo se da ću do tog dana dovršiti tekst. Namjera Matice hrvatske ugodno me iznenadila, ali i zatekla nespregnog za taj posao. Naime, u to vrijeme znao sam vrlo malo o očevu životu i radu. Izblijeđena vlastita sjećanja i usmena obiteljska predaja nisu mi mogle puno pomoći. Morao sam ih potkrijepiti pisanim izvorima koje je tek trebalo pronaći i proraditi, a sve se to jako odužilo pa je moja potraga za podacima trajala četiri godine«. Posebno je zanimljiva činjenica da se tijekom istraživanja za knjigu »dogodilo iznenadno otkriće zagubljenog očevog obiteljskog fotoalbuma«. Iz tog albuma preuzete su brojne fotografije koje ilustriraju pojedine biografske dionice Ivana Kranjčeva. Važnu ulogu u nastanku knjige ima ondašnji predsjednik đurđevečkog ogranka Matice hrvatske, povjesničar Nikola Cik, inače autor sadržajno i metodološki iznimno inovativne i vrijedne monografije *Ekohistorija Đurđevca i Virja u drugoj polovini 18. stoljeća* (2016.), a trenutačno kustos u Muzeju Grada Koprivnice. Branko Kranjčev navodi kako je Cikov doprinos pri nastanku *Života i djela dr. Ivana Kranjčeva* višestran: »Za obitelj Kranjčev i Lončar istražio je rodoslovlje, pribavio mi dio arhivske građe, upozorio me na neke netočnosti u rukopisu, preko njega sam uspostavio kontakt s đurđevečkom sredinom«.

Autor monografije mr. sc. Branko Kranjčev, kako je već spomenuto, jedan je od sinova Ivana Kranjčeva. Sin koji ispisuje očev životopis. Imajući u vidu tu činjenicu, prosječni bi čitatelj možda očekivao svojevrsnu memoarsku prozu u čijem su središtu zajednički doživljaji oca i sina, njihov odnos kroz vrijeme, emocionalni momenti slaganja i razmimoilaženja kao uobičajeni polovi između kojih se općenito i ugrubo mogu situirati međuljudski odnosi. Za takvog čitatelja koji očekuje uzbudljiv autobiografski triler s dva glavna lika očekivanja neće biti ispunjena. Naime, prevladavajući autorski glas u *Životu i djelu dr. Ivana Kranjčeva* akribični je i pedantni povjesničar biograf, koji pojedine životne dionice svoga oca prikazuje na temelju podataka iz relevantnih publikacija (primjerice školskih godišnjaka), arhivske građe (zapisnika, školskih spomenica), a tek ponekad, vrlo samozatajno, pokojim introspektivnim komentarom.

Upravo taj nenametljivi pripovjedni glas iz sinovljevske vizure, koji autor možda i preskrupulozno prigušuje, daje ovoj biografskoj monografiji dodanu vrijednost kao nezamjenjivi izvor podataka, do kojih bi neki drugi biograf Ivana Kranjčeva djelomice mogao doći intervjuiravši Branka Kranjčeva kao sina Ivanova. Nešto je izraženiji taj glas u poglavlju *Obiteljski život*, no ni tu on nije isključivo glas individue već svojevrsnog glasnogovornika svoje trojice braće i dviju sestara: »Za oca mogu kazati da je bio obiteljski čovjek. (...) Nas djecu nastojao je obradovati izradom ili kupnjom kakve jednostavne naprave ili igračke (...). Duge zimske večeri kratio bi nam pričanjem priča iz svog djetinjstva i sviranjem violine.« U ovim i ostalim dijelovima rukopisa gdje sročitelj poseže za vlastitim sjećanjima na oca može se raspoznati specifičan istraživačko-spisateljski prosede i možebitni žanr koji bismo mogli nazvati *biografistikom bliskoga*. Ovaj radni termin predlažemo imajući na umu i pred očima epistemološku paradigmu *etnologije bliskoga* kao natpojma za heterogene istraživačke metodologije kojima etnolozi i kulturni antropolozi istražuju, raščlanjuju i opisuju kulturne pojave iz svoje bliske okoline odnosno miljea kojeg su ujedno i aktivni sudionici, promatrači i proučavatelji (usp. zbornik *Etnologija bliskoga*, ur. J. Čapo Žmegač, V. Gulin Zrnić i G. P. Šantek. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku / Naklada Jesenski i Turk, 2006.).

Kako smo već spomenuli, primarni i prevladavajući glas u monografiji jest glas povjesničara biografa, koji na temelju objavljenih publikacija te javne i privatne arhivske građe pojedine biografske dionice »glavnoga lika« Ivana Kranjčeva kronološki smješta u odgovarajući društveno-povijesni i institucionalni kontekst. S obzirom na profesionalnu profilaciju Ivana Kranjčeva kao nastavnika i istraživača, u monografiji o njegovu životu i djelu nećemo naći tek puko faktografsko navođenje obrazovnih institucija u kojima se školovao i u kojima je radio, već se ona, dakako kroz biografsku vizuru, može čitati i kao povijest školstva u četirima državama na hrvatskome tlu: Austro-Ugarskoj Monarhiji (do 1918.), međuratnoj monarhističkoj Jugoslaviji (1918.-1941.), Nezavisnoj Državi Hrvatskoj (1941.-1945.) te komunističkoj Jugoslaviji (nakon 1945.). U tim povijesnim rekonstrukcijama posebno su informativni i za suvremeno čitateljstvo, napose ono mlađe, poučni dijelovi rukopisa u kojima se tematiziraju ideološko-politički utjecaji na školske sustave u pojedinim državnim okvirima, a time i na pojedine nastavničke biografske putanje poput one Ivana Kranjčeva.

Njegova je biografska putanja drastičnu cezuru doživjela u travnju 1947. godine, kada je osuđen na jednogodišnju zatvorsku kaznu i prisilni rad zbog neslaganja s komunističkim vlastima oko otkupa tzv. viškova žita. Naime, 1945. i 1946. godine, kada je žito je slabo urodilo, pa su te godine poznate i kao »godine gladi«, »seljacima i drugim proizvođačima uzimani su stoka i žito, premda ni jednog ni drugog nisu imali dovoljno za vlastitu prehranu«. »Zbog izrazito slabog uroda pšenice 1946. godine kućanstvo obitelji Ivana Kranjčeva nije moglo u cijelosti podmiriti svoju obavezu u žitu« pa je on »tražio preispitivanje odluke o obveznom otkupu, ne krijući pritom svoje nezadovoljstvo nasilnim metodama otkupa«. Međutim, vlast ne samo da je i dalje inzistirala na »ispunjavanju zacrtanog plana otkupa«, nego je »neispunjavanje obveze« proglasila činom »svjesnog ometanja državne privredne politike, što je u konačnici rezultiralo gubitkom službe i upućivanjem u zatvor«. Jednogodišnju zatvorsku kaznu Ivan Kranjčev ipak nije do izdržavao do kraja, nego je pomilovan nakon tri mjeseca. Kako je razvidno iz monografije, spomenuta je kazna bila samo kulminacija Kranjčevljeva neslaganja s ideološko-političkim pritiscima nove komunističke vlasti kojima je kao katolički orijentirani intelektualac i nastavnik te ravnatelj škole bio izložen; odbio je primjerice ponudu da se učlani u Komunističku partiju, što se od njega kao ravnatelja škole očekivalo, a potajice je sva raspela iz učionica – pošto su komunisti naložili njihovo uklanjanje i uništavanje – odnio kući i sakrio. Dirljiva je činjenica da je ta raspela nakon njegove smrti »brižno čuvala njegova supruga Anastazija sve do uspostave samostalne hrvatske države 1991., godine, kada su vraćena u školu«.

Zaključimo, Branko Kranjčev vrstan je intelektualac, javni djelatnik i publicist bogate bibliografije te ujedno i iskusan biograf, uzmemo li u obzir da je, kako već spomenusmo, sročio šezdesetak (!) biografskih natuknica za biografski leksikon našičkoga kraja. Upravo to istraživačko i publicističko iskustvo, oplemenjeno retrospektivnim pogledom i introspektivnim uvidom, rezultiralo je vrhunskom biografskom monografijom o Ivanu Kranjčevu kao angažiranom i časnom istraživaču, pedagogu i društvenom djelatniku. Iako je činjenicom što je po njemu imenovana đurđevečka gimnazija i ulica u kojoj se

ona nalazi ime Ivana Kranjčeva spašeno od komunističke *damnatio memoriae*, zatiranja sjećanja, koje mu je bilo namijenjeno do uspostave hrvatske države 1990. godine, njegov život i djelovanje poznati su ponešto tek manjem dijelu starijih Đurđevčana, a mlađima gotovo potpuno nepoznati, kako je istaknuo u *Predgovoru* Vladimir Miholek.

Međutim, kako proizlazi ne samo iz biografija njegovih sinova Branka, istraživača iz područja društvenih i humanističkih znanosti, te Radovana (rođen 1934.), prirodoslovca, nego i iz činjenice da lokalna đurđevečka zajednica i danas drži puno do očuvanja svoje prirodne i kulturne baštine, nedvojbeno je da je istraživačko, pedagoško, organizacijsko i društveno djelovanje Ivana Kranjčeva u Đurđevcu prve polovice 20. stoljeća ostavilo trajan i neizbrisiv trag u kulturno-duhovnome habitusu transgeneracijskog kolektivnog identiteta Đurđevčanov i Đurđevčić.

Velimir PIŠKOREC

RAD RAZREDA ZA DRUŠTVENE ZNANOSTI, 545/55, UR. DRAGUTIN FELETAR, HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI, ZAGREB, 2021., 218 STR.

Novi broj znanstvenog časopisa Hrvatske akademije RAD Razreda za društvene znanosti (55/2021.), donosi šest vrijednih radova, od kojih se neki odnose i na nizinu Drave, odnosno Podravinu. Objavljena su i tri prikaza objavljenih knjiga.

Krešimir Ivanda i akademik Anđelko Akrap donose zanimljivu i vrijednu rekonstrukciju broja i (djelomične) strukture stanovništva grada Zagreba u doba Drugoga svjetskoga rata. Ta je rekonstrukcija osobito važna za hrvatsku demografiju, jer od 1931. do 1948. nije bilo popisa stanovništva. Iako autori govore o procjenama, uzorak proučavanja tako je velik da se može govoriti o gotovo sigurnim i utvrđenim podacima. Naime, autori su proučili i statistički determinirali popis stanovništva Zagreba prema izdanim potrošačkim karticama, koje je dobivao praktički svaki stanovnik glavnoga grada. Prema tim podacima Zagreb je 1. ožujka 1941. brojao 224.550 stanovnika, koji su živjeli na tadašnjem gradskom području (na današnjem području grada tada je živjelo 312.300 duša). Do 1. listopada 1945. godine taj se broj povećao na 243.100 stanovnika (odnosno 310.100).

Za Podravinu i Prigorje osobito je značajan članak prof. dr. sc. Mire Kolar Dimitrijević, koja donosi temeljitu analizu popisa obrtnika na području današnje Koprivničko-križevačke županije 1890. godine. To je praktički prvi popis obrtnika u Hrvatskoj nakon Ugarsko-hrvatske nagodbe (1868.), a objavljen je 1891. u povodu 40. obljetnice Zagrebačke trgovinske komore. Autorica znalački donosi znanstvenu analizu prilika i odnosa u hrvatskom gospodarstvu krajem 19. stoljeća, a potom i podatke o popisu obrtnika i trgovaca na području tadašnjih kotareva Križevci, Koprivnica i Đurđevac. Tada je na tom području živjelo 140.253 stanovnika, a bilo je registrirano čak 1.785 obrtnika raznih struka. U članku se donose imena i prezimena (i vrsta obrta) svih obrtnika na tom području po naseljima, tako da članak ima veliku dokumentarnu vrijednost.

Prof. dr. sc. Hrvoje Petrić razradio je temu o razvoju i značenju trgovine hrvatskih slobodnih kraljevskih gradova u 17. stoljeću. Razrada se posebno odnosi na slobodne kraljevske gradove Zagreb (Gradec), Varaždin i Koprivnicu, te na Senj i Križevce. Autor ističe da je od prve polovice 17. stoljeća ulogu glavnog trgovačkog središta Hrvatsko-slavonskog kraljevstva preuzeo Zagreb (Gradec), a vrlo je razvijena i trgovačka uloga Varaždina, posebice za opskrbu vojnih posada u Vojnoj krajini. U Koprivnici, Senju i Križevcima i u trgovini su se ispreplitala djelatnosti i interesi civilnih i vojnih vlasti. U članku se posebno ističe značenje i formiranje trgovačkih radnji ili dućana, te razvoj sajmovi, što je utjecalo i na društveni život građana, te na arhitektonski razvoj. Analizira se i tadašnji razvoj i značenje međugradske trgovine, kao i sve snažnijih trgovačkih veza s drugim krajevima srednje i mediteranske Europe (pa i s Osmanskim carstvom). Daju se i primjeri rada i razvoja najpoznatijih trgovaca u 17. stoljeću iz spomenutih slobodnih kraljevskih gradova.

Akademik Željko Tomičić vraća nas u karolinško doba, razradivši materijalne tragove inzularne umjetnosti na području od Alpa i Jadrana do Dunava i Neretve. Radi se o razdoblju ranoga srednjega vijeka (8. i 9. stoljeće) i djelovanja Avarskog kaganata, te Franačkog carstva. Autor analizira materijalne nalaze ove kulture iz najvećih arheoloških nalazišta, poput Tonovcovog grada (Kobarid), Gornjih

Vrbljana, Mogorjela, Sotina, Ostrovice, Biskupije i Stare Vrljke, a među njih ubraja i podravsko rano-srednjovjekovno arheološko nalazište u Medvedički. Radi se o ukrasnim predmetima nađenim unutar grobne cjeline ratnika-odličnika, poput mača, bojne sjekire, nožića i jezičcu pojasne garniture.

Tiskana su još dva rada s područja arheologije. Prof. dr. sc. Ante Uglešić analizira vrijednost kamenog crkvenog namještaja iz crkve Sv. Stefana u Golubiću kod Knina, a prof. dr. sc. Robert Matijašić piše o pulskom egzilu Rasparagana kralja sarmatskih Roksolana. Objavljena su i tri prikaza novoizašlih knjiga: Pedesetpet knjiga edicije »Modernizacija prava«, kao doprinosa HAZU razvoju pravne teorije i prakse u Hrvatskoj (urednik akademik Jakša Barbić), zatim »Bjelobrdski kulturni krug – groblja od 9. do 13. stoljeća u međurječju Mure, Drave, Dunava i Save« akademika Željka Tomičića, te »Leksikon hrvatskog iseljenništva i manjina« Ljiljane Dobrovšak i Vlade Šakića.

Petar FELETAR

STRUČNI SKUP »ŽIVOT I RAD AKADEMSKOG KIPARA IVANA SABOLIĆA«, GALERIJA SKULPTURA IVAN SABOLIĆ, PETERANEC, 17. RUJNA 2021. GODINE

Povodom stote obljetnice rođenja akademskog kipara Ivana Sabolića (1921. - 1986.) u njegovom rodnom selu Peterancu održana su dva događanja. Prvo je izložba fotografija pod nazivom »Milan Pavić i Ivan Sabolić / Fotograf i kipar, svjedoci vremena« otvorena 10. rujna 2021. godine u Galeriji skulptura Ivan Sabolić. Cilj izložbe je bio prikazati odnos i komunikaciju između dva umjetnika kroz crno-bijele i fotografije u boji koje je izradio Milan Pavić 1979. godine. Tim fotografijama su zabilježeni ležerni trenuci i trenuci stvaranja kipara Ivana Sabolića u prostorima njegova kiparskog ateljea i uredu dekana Akademije likovnih umjetnosti. Inače se negativni tih fotografija čuvaju u Hrvatskom državnom arhivu, a većina njih javnosti je prikazana ranije unutar kataloga izložbi i novinskog tiska. Uz realistični prikaz okoline i vremena tj. socijalizma unutar kojega su dvojica umjetnika živjela i stvarala, same fotografije djeluju inspirativno u smislu napretka i uklapanja u šire zapadnjačke okvire modernizma. I dok fotografije odišu nostalgijom i estetikom iz vremena socijalizma unutar bivše Jugoslavije koju mlađe generacije možda mogu primijetiti još samo na starim obiteljskim fotografijama, minimalizam skulptura Ivana Sabolića i dalje se čini aktualnim, relevantnim pa i adekvatnim i oživljenim u estetici današnjice. Jedna od fotografija Milana Pavića, koja prikazuje kipara Ivana Sabolića s maketom javne skulpture *Gezjom* ukrasila je omot novog, 47. *Podravskog zbornika*. Poseban dio djela fotografa Milana Pavića, uz fotografije dnevnih događaja, ljudi, krajolika i industrijskih objekata, čine upravo fotografije kulturno-povijesne spomeničke baštine i portreti poznatih osoba iz hrvatskoga javnog i kulturnog života.

Drugo događanje je stručni skup »Život i rad akademskog kipara Ivana Sabolića« održan 17. rujna 2021. godine, također u Galeriji skulptura Ivan Sabolić. Okupljene su na početku pozdravili ravnatelj Muzeja grada Koprivnice Robert Čimin, voditeljica Službe za muzejsku djelatnost Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske Rašeljka Bilić, gradonačelnik Grada Koprivnice Mišel Jakšić i načelnik Općine Peteranec Ivan Derdić. Nakon pozdravnih govora, unutar prve sesije pod naslovom *Sabolić kao kulturno dobro, pedagoški rad i utjecaji*, svoje izlaganje su održali: Rašeljka Bilić s temom *Zbirka Ivan Sabolić - kulturno dobro*, zatim Davorin Vujčić, muzejski savjetnik Galerije Antuna Augustinčića, s temom *Ivan Sabolić kao voditelj Majstorske radionice za kiparstvo* te voditeljica arhiva Akademije likovnih umjetnosti Ariana Novina s temom *Ivan Sabolić / Pedagoški i umjetnički rad na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu*. Tijekom druge sesije pod naslovom *O djelu i radovima* izlagali su: kustosica Muzeja grada Koprivnice Helena Kušenić s prezentacijom *Crtež - inicijacija likovnosti Ivana Sabolića* pa Darija Alujević, stručna savjetnica iz Arhiva za likovne umjetnosti HAZU s prezentacijom *Portreti književnika, dramskih i likovnih umjetnika u opusu Ivana Sabolića* i nezavisna kustosica Iva Körbler s prezentacijom *Psihološki aspekt figure Ivana Sabolića*. Nakon stanke, u trećoj sesiji, temu *Arhiv Tošo Dabac kao izvor za istraživanje umjetničke scene tijekom 1950-ih i 1960-ih: Ivan Sabolić* predstavila je Ivana Janković, kustosica Arhiva Toše Dabca, potom je Hrvoje Gržina, arhivski savjetnik iz Središnjeg fotolaboratorija Hrvatskog državnog arhiva prezentirao temu *Svjetlopisac, skulptor i kumpanija: Ivan Sabolić i galerija u Peterancu na fotografijama Milana Pavića*, a viša kustosica Muzeja grada Koprivnice Draženka Jalšić Ernečić predstavila je temu *Goran Vranić i Ivan Sabolić / Kako*

gledati skulpturu okom fotografa? (O percepciji, stilu i načinu). U zadnjoj sesiji izlagali su povjesničar umjetnosti i likovni kritičar Marijan Špoljar (*Kipar kao polemičar, polemičar kao kipar*), viša kustosica Muzeja grada Koprivnice Vesna Peršić Kovač (*Odnos sredine prema liku, djelu i obitelji Ivana Sabolića (Kontekst poznate osobe u malom mjestu)*) i na kraju, muzejska pedagoginja Muzeja grada Koprivnice Maša Zamljačanec (*Zimsko sunce, posljednja Sabolićeva intervencija u javnom prostoru*). Kroz trajanje skupa, više puta je istaknuta važnost održavanja ovog ili ovakvih skupova i okupljanja aktualnih stručnjaka za teme vezane uz Ivana Sabolića, posebno u današnje vrijeme kad su skulptura, oblikovanje i modeliranje marginalizirani a likovno ili umjetničko izražavanje djece i mladih nedovoljno poticani. Okupljeni stručnjaci su na temelju kiparske ostavštine Ivana Sabolića postavili poveznice između teorije i povijesti umjetnosti i fotografije, kao i opisivanja i tumačenja relevantnih dokumenata, radova i reprodukcija čime su ostvareni zadani ciljevi općenito uspješnog skupa. Predstavljene teme i rezultati biti će objavljeni u posebnom zborniku radova. Na kraju, izraženo je zadovoljstvo mjestom održavanja tj. Galerijom skulptura Ivan Sabolić u Peterancu, gdje vrijedi postaviti jaču sponu između baštine i zajednice iz koje je potekla i kojoj primarno pripada.

Ilija CIKAČ

ANĐELA FRANČIĆ, MIRA MENAC-MIHALIĆ: RJEČNIK FRAZEMA I POSLOVICA MEĐIMURSKOGA GOVORA SVETE MARIJE. KAJ? STORIJA KANIŽAJ?, KNJIGRA, ZAGREB, 2020., 400 STR.

Profesorice Anđela Frančić i Mira Menac-Mihalić s Katedre za dijalektologiju i povijest hrvatskoga jezika pri Odsjeku za kroatistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu objavile su 2020. godine *Rječnik frazema i poslovice međimurskoga govora Svete Marije* s upečatljivim podnaslovom *Kaj? Storijska Kanižaj!* koji poziva na pomno listanje rječnika. Kako se navodi u prvim rečenicama *Uvoda*, prof. dr. sc. Anđela Frančić »izvorna je govornica svetomarskoga govora«, a dr. sc. Mira Menac-Mihalić »začetnica je hrvatske dijalektne frazeologije i najuglednija znanstvenica u tome području hrvatskog jezikoslovlja«. Na temelju tih navoda zaista možemo zaključiti da govor Svete Marije nije mogao dobiti bolje istraživačice od ovih uglednih znanstvenica.

Na početku knjige doznajemo sažete podatke o donjomeđimurskom naselju Sveta Marija, njegovom geografskom položaju, prošlosti i sadašnjosti dok se, dakako, najviše pažnje posvećuje govoru. Posebno je indikativna opaska Anđele Frančić da je u nekim opisima svetomarskog govora drugih istraživača pronašla primjere koji ne odgovaraju onome kako ih ona govori i čuje, što svjedoči o prednosti istraživača koji su ujedno izvorni govornici proučavanog govora. U *poglavlju O Svetoj Mariji i njezinu govoru* na temelju primjera opisuju se i fonetsko-fonološke (akcentuacija, vokalizam i konsonantizam) te morfološke značajke promjenjivih vrsta riječi (imenice, zamjenice, pridjevi, brojevi, glagoli). Također se na primjerima daje opis tvorbe riječi pa tako, primjerice, doznajemo da su stanovnici Svete Marije Svetomarsčani, a navode se i pojedinosti iz područja sintakse i leksika govora Svete Mariji koji obiluje hungarizmima, germanizmima i turcizmima.

Posebno je poglavlje posvećeno frazeologiji pri čemu se frazemi uspoređuju u odnosu prema internacionalnim frazemima i frazemima karakterističnima za hrvatsko područje ili jedan njegov dio. Kao karakteristike svetomarskoga govora ističu se frazemi koji sadrže osobno ime ili imena blagdana, korištenje rime ili redupliciranja, a istraživačice su zabilježile i mnogo dijaloških i upitnih frazema. U *Rječniku frazema i poslovice*, koji predstavlja središnji dio ove publikacije, okupljeno je više od 3800 frazema i 160 poslovice s pripadajućim primjerima u rečenicama. Svakako su korisne upute o načinu na koji su sastavljeni rječnički članci, kao i njihov svojevrsni tumač koji je praktično smješten na prednjim i stražnjim unutarnjim koricama *Rječnika* te je vizualno zanimljivo uređen.

U daljnjim istraživanjima i usporednim analizama od pomoći mogu biti *Rječnik istoznačnih i blisko značnih frazema i poslovice* te *Svetomarsko-standardnojezični razlikovni rječnik manje poznatih riječi potvrđenih u Rječniku frazema i poslovice* i *Standardnojezični-svetomarsko razlikovni rječnik manje poznatih riječi potvrđenih u Rječniku frazema i poslovice*, a u posebnu je cjelinu izdvojen i abecedni popis poslovice. Na kraju se nalazi popis kratica i posebnih znakova, popis relevantne literature

te sažeci na hrvatskom i engleskom jeziku. Treba istaknuti da se u *Rječniku* nalaze karte i tablični prikazi koji doprinose preglednosti sadržaja, a pažnju posebno plijene crno-bijele fotografije predjela ili predmeta vezanih uz Svetu Mariju poput čipke.

Osim što *Rječnik frazema i poslovice međimurskoga govora Svete Marije* predstavlja vrijedan doprinos u području dijalektne frazeologije, on može biti poticajan i stručnjacima iz drugih područja, poput etnologije ili povijesti književnosti. Svakako će i široj javnosti biti zanimljivo upoznati se s nerijetko duhovitim frazemima i poslovicama Svetomaršćana te ih uspoređivati s onima koje sami koriste. Konačno, stanovnici Svete Marije mogu biti sretni što je njihov govor, a time i njihov identitet i kultura, zabilježen na stranicama ovoga rječnika. Na njih se ujedno ponajviše i odnosi poziv na bilježenje još nezapisanih frazema i poslovice koji autorice šalju uz poruku koju i ovdje vrijedi istaknuti: »si ljudi se znodo«.

Mihaela CIK

VLADIMIR PALOŠIKA, GLOGOVNICA, II. DOPUNJENO IZDANJE, VLASTITA NAKLADA, KRIŽEVCI-SVETI IVAN ZELINA, 2020., 142 STR.

Vladimir Palošika je u nakladi Meridijana objavio 2009. godine knjigu o Glogovnici, tom spomeničkom dragulju Kalničkoga prigorja. Kao zaljubljenik u povijest svojeg zavičaja nastavio je prikupljati građu o povijesti Glogovnice, te je sada u vlastitoj nakladi ponovno tiskao knjigu o toj temi, koja se temelji na novim saznanjima. Uz knjigu je priložen i CD o glogovečkim toponimima izvorne govornice Anke Durbek-Cerovec.

Palošika, povjesničar-amater, u uvodu knjizi piše i ovo: »Novi nalazi do kojih se došlo u međuvremenu konzervatorsko-restauratorskim radovima, možda bi mogli osvjetliti neke od brojnih glogovečkih nepoznanica. Ovdje u prvom redu mislim na otkriće zidne slike plosnatoga križa na istočnom zidu sakristije. Križ podsjeća na onaj uklesan u podnu ploču kapele sv. Petra u Apatovcu. Nadasve dragocjeno otkriće predstavljaju kapiteli stupova u lađi koji su postali vidljivima nakon uklanjanja višeslojnog premaza žbuke i kreča. Jedan kapitel na stupu uz pjevalište ima motiv poput palminog lista, jedan oblik potkove, a ostali su u obliku pupoljka. Vrlo su slični onima u crkvi sv. Marije u Gori kod Petrinje gdje je od 1196. bilo templarsko središte. U svetištu crkve otkriveni su skromni fragmenti zidnih slika kao i na sjevernom dijelu lađe. Otkriven je i prezentiran ciklus zidnih slika s motivima Muke Isusove na baroknom pjevalištu. Pozornost privlače i zazidana vrata s kamenim dovratnikom na sjevernom zidu lađe, te zid od opeke sjeverno od gotičkoga slavoluka«.

Glogovnica je jedno od crkvenih i naseobnih središta koja su predstavljala okosnicu naseljenosti i kulture hrvatske povijesti već od 11. stoljeća (odnosno s kraja tzv. bjelobrdске kulture). U Podravini i Prigorju, uz Glogovnicu, to su svakako još templarsko-križarski i sepulkralski posjed Zdelja (Miholjanec kod Virja) i Rasinja, dakako uz dominaciju oppiduma i kasnije civitasa u Križevcima, te Kalniku. Srećom u Glogovnici je iz toga doba sačuvano nekoliko romaničkih reljefa glava sepulklaraca, te dakaako velebna ranogotička crkva. Stoga ovaj izuzetan povijesni lokalitet zavređuje punu pozornost istraživača.

Palošika u prvom dijelu knjige govori o Glogovnici kao središtu templara, ivanovaca i sepulklaraca, a potom o osmanskim provalama, te o isusovcima u ovom kraju. Potom razrađuje spomeničku baštinu, poput zlata i srebra Glogovnice, liturgijskog ruha, arhitektonskih posebnosti župne crkve Uznesenja Marijina i slično. U nastavku razrađuje spomenike Glogovnice u svjetlu novih istraživanja i rješavanja starih dvojbi, te usporedno donosi rezultate istraživanja srednjovjekovne povijesti Apatovca i Svete Helene Koruške. Kao vrijedan prilog u knjigu su uvršteni i podaci o glogovečkim župnicima, o ispravi glogovečkog župnika Josipa Jagatića iz 1818., a dat je i zanimljiv popis većine toponima iz župe Glogovnica.

Dragutin FELETAR

ZLATKO KARAČ, STUDIJE O ARHITEKTURI SINAGOGA U HRVATSKOJ, UR. ANTE ŽUNIĆ, ARHITEKTONSKI FAKULTET I UPI M BOOKS, ZAGREB, 2020., 226 STR.

Prof. dr. sc. Zlatko Karač (Vukovar, 1961.), redoviti je profesor na Arhitektonskom fakultetu u Zagrebu i danas zacijelo jedan od najpućenijih poznavatelja povijesti arhitekture u Hrvatskoj. On se već dvadesetak godina bavi istraživanjima o arhitekturi (i povijesti) židovskih sinagoga u Hrvatskoj, te je s toga područja dosad objavio oko 80 radova i članaka. Sada je učinio kritički odabir tih svojih radova, te ih objavio u sintetičkoj knjizi o hrvatskim sinagogama. U sjajno grafički uređenoj knjizi donosi (barem neke) podatke o blizu stotinu sinagoga, koje su bile izgrađene (ili adaptirane) u svim većim mjestima Hrvatske.

Nažalost u nebrizi i nerazumijevanju ljudi danas je u Hrvatskoj sačuvano samo 15-tak objekata, od toga 9 sinagoga koje su namjenski građene kao židovske bogomolje. S obzirom da je nestalo čak više od 80 posto sinagoga, ova knjiga predstavlja memento židovskoj kulturi i arhitekturi u Hrvatskoj. Osim spomenički i arhitektonski vrlo vrijednih sinagoga u Dubrovniku, Splitu i Rijeci (Sušaku), većina židovskih bogomolja koristilo se u sjevernoj Hrvatskoj, od Karlovca i Čakovca na zapadu do Iloka na istoku.

Karač je temeljito istražio i povijest sinagoga u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, gdje su židovske bogomolje postojale u Čakovcu, Varaždinu, Ludbregu, Legradu, Koprivnici, Đurđevcu, Križevcima i Bjelovaru. Od spomenutih sinagoga sačuvana su arhitektonski i povijesno vrlo vrijedna zdanja u Varaždinu, Križevcima, Bjelovaru i Koprivnici, dok još uvijek postoji prizemnica u Ludbregu, koja je bila adaptirana za potrebe židovskog bogoslužja. Vrijeme nastanka, kao i stilske i sadržajne opreme i veličine tih objekata zavisila je od broja i aktivnosti Židova u pojedinim naseljima. Osobito jake židovske zajednice do Drugoga svjetskog rata živjele su u gradovima i većim naseljima, gdje su razmjerno rano i osnovane židovske općine, koje su imale i svoje židovske župe i rabina. Tako je, primjerice, židovska općina u Varaždinu osnovana 1777., Čakovcu 1780., Legradu 1820. (ili 1867.), Križevcima 1844., Koprivnici 1850. itd.

I u gradovima su Židovi za potrebe bogoslužja koristili najprije adaptirane privatne kuće, da bi u drugoj polovici 19. stoljeća gradili i posebne sinagoge, arhitektonski i stilski slične takvim građevinama u svijetu. Tako je velika sinagoga u Varaždinu izgrađena 1861., u Bjelovaru 1912.-1914., a u Križevcima 1895. godine (prema nacrtima Lava Höningsberga i Juliusa Deutscha). I u Legradu je razmjerno rano izgrađena (ili adaptirana) sinagoga, a tu je djelovala i židovska škola. Izgradnja sinagoge može se datirati svakako u drugu polovicu 19. stoljeća. Računa se da je židovsku zajednicu utemeljio 1820. godine Mark Friedfeld, pa je uskoro stigla obitelj Goldsmit i druge. O povijesti židova u Legradu piše i legradski kroničar Jenő Haller (Légrad története, eszek, 1912): »Za praeoransa i učitelja 1854. u Legrad dolazi Samuel Goldman, a od 1860. dužnost kantora i učitelja obavlja Izrael Rosenfeld, te nakon njega S. L. Grosszman. Njegov nasljednik bio je Salamon Breuer, koji je 35 godina obnašao dužnost židovskog dušobrižnika u Legradu. Nakon njegove smrti 1901. na mjesto rabina dolazi David Grosz (koji je bio rabin i 1912.). Vjerska zajednica je dugo godina bila bez groblja, pa je mjesto ukopa bilo na židovskom groblju u Koprivnici. Godine 1867. napokon je osnovano i židovsko groblje u Legradu, a Židovi ujedno daju graditi i sinagogu. Tada je utemeljena »Chevra Kadisa«, čiji su prvi upravitelji bili Samuel Goldsmit i Jozsef Hercer. Dio Legrada koje su u velikom broju nastanjivali Židovi, mještani nazivaju Židovaroš (Zsidovaros)«.

Za sinagogu u Koprivnici sigurno se zna da ju je gradio znameniti koprivnički graditelj Josip Rösch (Reš) 1875./1876. godine. Nije točno utvrđeno tko je bio projektant, iako je sačuvano nekoliko nacrti iz toga doba (to sigurno nije bio Julius Deutsch, kojeg navode neki autori, jer je tada bio premlad). Židovska općina najvjerojatnije je osnovana 1850. koji podatak bi valjalo još istražiti (vjerojatno koje desetljeće ranije). Za povijest koprivničke sinagoge osobito je važna temeljita adaptacija, koja je izvršena 1930. godine prema nacrtima znamenitog hrvatskog arhitekta (Koprivničanca) Slavka Löwyja. Löwy je dakako ostavio osnovnu arhitektonsku postavku koprivničke sinagoge, ali je modernizirao fasadu ravnim linijama, odstraniвши brojne ranije ukrase.

O stilskim oznakama koprivničke židovske bogomolje, Karač kratko piše: »Koprivnička sinagoga, iako u skromnoj provincijalnoj izvedbi, najbližnja je zagrebačkoj, odnosno Försterovom bečkom tipu tropoljne sinagoge. Glavno pročelje uz središnji portal ima i zasebni ulaz za žene; iznad bifore je kaligrafski natpis iz Tore, na krovnojatici je luhot, Mojsijeve ploče Zakona. U interijeru dominira oron ha-kodeš oblikovan kao neoromanički kupolasti ciborij. Moderni redizajn izvornog projekta iz 1876. djelo je arhitekta Slavka Löwyja (1930.)«.

Dragutin FELETAR

ZRINSKI I ČAKOVEČKI STARI GRAD, UR. MAGDALENA VRBANEC I MAŠA HRUSTEK SOBOČAN, KATALOG IZLOŽBE, MUZEJ MEĐIMURJA, ČAKOVEC, 2021., 134 STR.

Usporedo s uređivanjem vanjskih bedema i postavljanjem sjajne muzejske postave »Riznica Međimurja«, u zrinskoj palači Staroga grada u Čakovcu postavljena je i izložba »Zrinski i čakovečki Stari grad«. Izložba je 2021. otvorena u povodu 350. godišnjice pogubljenja Petra Zrinskog i Krste Frana Frankopana u Bečkom Novom Mjestu, te 400. godišnjice rođenja Petra Zrinskog. U reprezentativnom prostoru cijeloga istočnoga krila zrinske palače na drugom katu, Muzej Međimurja ostvario je dosad zacijelo najbolju tematsku postavu. Golema povijesna građa o Zrinskim postavljena je vrlo informativno, likovno i grafički moderno i privlačno, pa je obilazak postave izuzetno zanimljiv i daje sve osnovne podatke o ovoj slavnoj hrvatskoj velikaškoj obitelji. Šteta što je iz 16. i 17. stoljeća sačuvano vrlo malo materijalnih predmeta, pa su postavljajući izložbe bili primorani maksimalno koristiti reprodukcije ilustrativnog materijala.

Uz izložbu izdan je i reprezentativan katalog, koji zapravo predstavlja razmjerno zaokruženu povijest Zrinskih i njihova odnosa prema čakovečkoj utvrdi. Glavne autorice izložbe su Magdalena Vrbanec i Ana Šestak, dok su katalog uredile Magdalena Vrbanec i Maša Hrustek Sobočan, a tekstove su pisali: Magdalena Vrbanec, Zoran Turk i Ana Šestak. Autori kataloških opisa su Leon Bošnjak, Marina Breogovec, Iva Katarina Pugelnik, Maša Hrustek Sobočan, Vladimir Kalšan, Branka Marciuš, Emina Šafarić, Ana Šestak, Magdalena Vrbanec i Tamara Ilić Olujić.

U predgovoru Magdalena Vrbanec ističe: »Izložba »Zrinski i čakovečki Stari grad« obrađuje razdoblje 16. i 17. stoljeća, kada obitelj Zrinski stoluje u Čakovcu i postiže vrhunac svoje moći. U prvoj izložbenoj cjelini predstavljen je njihov politički, vojni i društveni uspon – od stjecanja čakovečkoga vladavništva sredinom 16. stoljeća do niza tragičnih događaja iz druge polovice 17. stoljeća, koji su doveli do sloma obitelji i doprinijeli gašenju obitelji Zrinski početkom 18. stoljeća. Veći dio izložbe posvećen je svakodnevici obitelji Zrinski i prikazu života plemstva u ranom novom vijeku. Teme poput djetinjstva i obrazovanja, braka i obitelji, društvenog života i razonode, prehrane i blagovanja, omogućuju cjeloviti prikaz i bolje razumijevanje prostornoga i vremenskoga konteksta života ranonovovjekovnog plemstva. U trećoj izložbenoj cjelini prikazan je razvoj palače i utvrde Čakovec, doma i sjedišta obitelji Zrinskih. Palaču i utvrdu Zrinski su modernizirali, a dinamičnim i svestranim aktivnostima i djelatnostima utjecali su na gospodarski, društveni i kulturni razvoj grada Čakovca«.

Poput izložbe i katalog je podijeljen u tri cjeline. U prvoj cjelini »Plemićka obitelj Zrinski«, Magdalena Vrbanec i Zoran Turk pišu o Šubićima Bribirskim kao vodećem plemenitom rodu hrvatskoga srednjovjekovlja, zatim Magdalena Vrbanec razrađuje temu o Zrinskim u Međimurju (posjedi, trgovina, gospodarstvo), potom ista autorica razlaže temu o političkoj moći obitelji Zrinski, te o Zrinskim kao uspješnim vojskovođama. Zoran Turk i Magdalena Vrbanec pišu o uroti magnata i njezinim posljedicama, a potom je prikazano rodoslovno stablo obitelji Zrinski.

U drugom poglavlju »Svakodnevni život plemstva u ranom novom vijeku s osvrtom na obitelj Zrinski«, Magdalena Vrbanec na početku razrađuje tri teme: o djetinjstvu i obrazovanju, o brakovima i nasljednoj politici, te o položaju i ulozi žena. Zoran Turk piše o modi i odijevanju toga doba, a potom Magdalena Vrbanec dodaje još šest podtema: o vjerskim prilikama u Međimurju, o društvenom životu plemstva, blagovanju i prehrani na čakovečkom dvoru, o vrtovima Zrinskih, o načinu sabiranja i bogatstvu čakovečke riznice, te o bogatoj zrinskoj knjižnici.

Treća cjelina kataloga odnosi se na razvoj čakovečkoga Staroga grada. Magdalena Vrbanc napisala je temu o razvoju čakovečke utvrde, a Magdalena Vrbanc i Ana Šestak i središnjoj palači, te o podgrađu čakovečkoga Staroga grada. Vrlo je zanimljiva i objavljena lenta vremena, zatim opisi izloženih predmeta (81 opis), te vrijedni prilozi: povelja Jurja IV. Zrinskog iz 1579., popis posjednika trgovišta u Čakovcu iz 1584., popis zaplijenjenih stvari 1671. i 1681., te popis i izvještaj o konfiskaciji pokretnih i nepokretnih dobara Petra Zrinskog, Franje Tržaćkoga i Franje Bukovačkoga. Objavljena je opsežna literatura i izvori o povijesti Zrinskih i čakovečke utvrde.

Petra SOMEK

SAMUEL BUDINA, POVIJEST OPSADE I OBRANE SIGETA 1566., UR. ALOJZ JEMBRIH, MATICA HRVATSKA, OZALJ, 2021., 344 STR.

Prof. dr. sc. Alojz Jembrih i u mirovini neumorno istražuje povijest hrvatske književnosti, te je sada sabrao, uredio i napisao popratnu studiju o sjajnom djelu o Sigetskoj bitci (1566.), koje je izdano već dvije godine nakon te epopeje Nikole IV. Zrinskog, u Beču 1568. godine. Zapravo je ta knjiga temeljna informacija o tomu što se zbivalo u vrijeme najslavnije bitke iz hrvatsko-ugarske povijesti 16. stoljeća. U ovom reprezentativnim novom izdanju Jembrih donosi originalni latinski tekst iz 1568., s prijevodom mladog hrvatskog latiniste Petra Uškovića Croate.

Naslov latinskog originala glasi »Historia Sigethi, totius Sclavoniae fortissimi...«, odnosno hrvatski prijevod: »Povijest Sigeta najčvršće utvrde cijele Slavonije, koji je nedavno turski car Sulejman zauzeo i preoteo kršćanima, s hrvatskog na latinski jezik prevedena po magistru Samuelu Budini, Ljubljancaninu. Milošću i privilegijem carskoga veličanstva itd., Beč, iz tiskare Gašpara Stainhofera, 1568.« Veći dio knjige (do 166 str.), donosi preslike originala sa latinskog, a s desne strane današnji prijevod na hrvatski (s potrebnim bilješkama). Na taj način čitatelji mogu koristiti i dalje istraživati početni latinski tekst (tiskan 1668.), ili pak pouzdati se u točnost suvremenog prijevoda na hrvatski.

Što je posebno vrijedno, Jembrih u knjizi donosi i preslike originalnog rukopisa, koji je pisan na hrvatskoj glagoljici (čuva se u bečkom Staats-archivu). Taj izvorni rukopis na glagoljici mogao je biti pisan odmah nakon slavne bitke pod Sigetom, negdje u našem Pokuplju, blizu Ozlja (prema tvrdnji Stjepana Ivšića, što prenosi Alojz Jembrih). To je izuzetno vrijedan dokument koji je sada dostupan i široj hrvatskoj javnosti, osobito pak našoj znanstvenoj zajednici.

Poslije glagoljskog originala, Jembrih donosi i znamenitu povijesnu studiju Stjepana Ivšića iz 1918. godine, pod naslovom »Podsjedanje i osvojenje Sigeta u glagoljskom prijepisu hrvatskoga opisa iz 1566. ili 1567. godine«. Ivšić u svojoj studiji razrađuje sve relevantne elemente nastanka toga povijesnoga glagoljskog rukopisa, njegovo povijesno značenje, ali i vrijednosti pisma i jezika. Ivšić donosi i prijepis rukopisa, ali i razrađuje značenje prijevoda Samuela Budine na latinski, koji je objavljen već 1668. godine.

Knjiga završava opsežnom studijom o sadržaju i važnosti djela Samuela Budine za hrvatsku i ugarsku povijest i jezikoslovlje. Na početku razrađuje povijest Sigeta i opsadu toga grada, kao i herojski čin Nikole IV. Zrinskog a potom temeljito analizira Budinin prijevod na latinski. U tom kontekstu osobito je zanimljiva rasprava o odnosu Franje (Ferencza) Črnka i autorstva glagoljskoga rukopisa »Povijest Sigeta«, što povjesničari i povjesničari književnosti nisu uspjeli pouzdano sve do danas. Jembrih tvrdi da Franjo Črnko najvjerojatnije nije autor glagoljskog originala rukopisa »Historia Sigethi 1568.« U studiji se donose i manje razlike uočene na prijevodu s glagoljaškog originala na latinski jezik. Prvenstveno poradi objavljivanja hrvatskog prijevoda latinskog teksta Samuela Budine o sigetskoj bitci, ali i zbog temeljite i analitičke studije na kraju knjige, ovo djelo urednika Alojza Jembriha izuzetno je vrijedan i važan prinos boljem poznavanju povijesti Zrinskih, ali i prinos hrvatskoj povijesti i povijesti hrvatske književnosti.

Dragutin FELETAR

MEĐUNARODNA KONFERENCIJA »ZRINSKI I FRANKOPANI«, POVODOM 400 GODINA ROĐENJA PETRA ZRINSKOG I 350. OD POGIBIJE PETRA ZRINSKOGA I FRANA KRSTE FRANKOPANA, ŠOPRON, REJPÁL HIŽA, 19. STUDENOG 2021.

Hrvatska samouprava i Hrvatsko kulturno društvo Šoprona su u prostorima Rejpál hiže u Šopronu na zapadnom dijelu Mađarske priredili međunarodnu konferenciju 19. studenog u 16:00 sati na temu Zrinski i Frankopani. Povod su bile velebne godišnjice kao što su 400. obljetnica rođenja Petra Zrinskoga i 350. obljetnica smrtne osude dvaju hrvatskih velikana, no prisjetilo se i drugih godišnjica koje su vezane uz ovu temu. Predavači na konferenciji su bili dr. Herbert Gassner (Eisenstadt, Austrija), prof. dr.sc. Dinko Šokčević (Institut za povijest Mađarske akademije znanosti u Budimpešti), doc. dr. sc. Petar Feletar (Hrvatska), dr. Andras Krisch (Šopron) i organizator dr. Franjo Pajrić (gradišćanski Hrvat iz Koljnofa u Mađarskoj). Predavanja konferencije će se publicirati na ljeto 2022. u 14. broju regionalnih studija.

Rejpál hiža u kojoj se održavao skup izgrađena je u renesansnom stilu u drugoj polovici 16. stoljeća. Nakon velikoga požara početkom 18. stoljeća su je obnovili, tako da danas prezentira barokni stil. Od 2007. godine zgrada je u vlasništvu grada Šoprona, a danas je dom hrvatskih društava. Hrvatsko-njemački kulturni centar (tvz. Rejpál hiža) otvoren je na korištenje za oko 1.000 Hrvata i 2.500 Nijemaca koji žive u Šopronu i okolici. Ovdje se uselilo Šopronsko hrvatsko kulturno društvo, Šopronska čakavska katedra i Šopronska matica hrvatska (tri hrvatska društva). Zgrada se nalazi u centru grada Šoprona na Várkerületi.

Vrlo zapaženo predavanje na konferenciji imao je Dinko Šokčević, nekadašnji ravnatelj Mađarskog instituta u Zagrebu, o odnosima Ugarske sa susjednim zemljama u vremenu od 1660. od 1670. ljeta, dok je Herbert Gassner govorio o detaljima presude i samog pogubljenja Petar Zrinskog i Frana Krste Frankopana. U sklopu predavanja Petra Feletara o znamenitim obljetnicama prisjetilo se na 360 godina od početka izgradnje Novog Zrina (1661.-2021.), 20 godina od pionirske knjige o Novom Zrinu (2001.-2021.) te 10 godina od početka serije znanstvenih skupova o Zrinskim i spomendana (2011.-2021.). U sklopu skupa po prvi puta je prezentirana nova knjiga o Novom Zrinu (autora Dragutina Feletara, Petra Feletara, Gábora Hausnera, Lájosa Négyesija, Józsefa Padányija i Hrvoja Petrića, 2021.) koja je posvećena velebnoj tvrđavi Novi Zrin, koju su sagradili slavni Zrinski na sutoku Mure u Dravu. Utvrda je bila sagrađena na krajnjem istočnom rubu Međimurja (na području naselja Legrad), blizu ušća rijeke Mure u Dravu, a dao ju je sagraditi ban Nikola Zrinski 1661. godine. Ona je trebala služiti za obranu hrvatskih krajeva od stalne turske najezde, budući da se preko puta, na lijevoj obali Mure, nalazio ugarski teritorij okupiran od strane Osmanskog Carstva. Osmanlije su ju u sljedeće tri godine nekoliko puta opsjedali, ali je banova hrvatska vojna posada uz austrijska pojačanja uspjela obraniti je. Ipak, početkom lipnja 1664. ogromna turska vojska opsjela ju je i nakon nekoliko tjedana, 7. srpnja 1664. godine, pomoću laguma (potkopa) razorila ju. Borba Zrinskih i Frankopana usjekla se u srce naroda za sva vremena. Narod je shvatio za koje se vrednote valja boriti (i mrijeti) te su stoga ostali živjeti plemeniti principi Zrinskih i Frankopana, a s njima i oni sami, do današnjeg dana jer – *Navik on živi ki zgine pošteno!*

Petar FELETAR

DAMIR MAGAŠ, MLADEN KLEMENČIĆ, ANTE NAZOR, BRANIMIR VUKOSAV: VELIKA GEOGRAFIJA HRVATSKE - KNJIGA 1. GEOGRAFSKI POLOŽAJ, GRANICE I POLITIČKO-GEOGRAFSKA OBILJEŽJA HRVATSKE, SVEUČILIŠTE U ZADRU ODJEL ZA GEOGRAFIJU, ŠKOLSKA KNJIGA, ZAGREB, 2021., 304 STR.

Na zagrebačkom Interliberu 10. studenog 2021. predstavljena je javnosti dugoočekivana knjiga Velika geografija Hrvatske - Geografski položaj, granice i političko-geografska obilježja Hrvatske (knjiga 1 od 7), a knjigu su promovirali autori Damir Magaš, Mladen Klemenčić, Ante Nazor i Ivana Crljenko, te predsjednik Uprave Školske knjige Ante Žužul. Ova knjiga je svojevrsan nastavak velikog projekta nakon 2013. godine kada je u glavni urednik Damir Magaš u suradnji s Izdavačkom kućom »Meridijani« izdao sveobuhvatnu Geografiju Hrvatske. Budući da je posljednja takva knjiga izdana

daleke 1974. godine (urednik Ivan Crkvenčić) ovo je značajan doprinos hrvatskoj geografiji i stvaranju novih geografskih sinteza. Ovu prvu knjigu »Velika Geografija Hrvatske« objavljuju Školska knjiga i Sveučilište u Zadru, glavni urednik projekta je Damir Magaš, a dvojica recenzenta su Josip Faričić te akademik Dragutin Feletar.

Dakle ovo je tek prvi dio reprezentativne Velike geografije Hrvatske, djela o zemljopisnom prostoru i prostornim mijenama na teritoriju Republike Hrvatske. Na dobro ilustrirane 304 stranice autori razmatraju i javnosti približavaju činjenice o važnosti geografskog, posebice prometno-geografskog položaja i značenju Hrvatske u suvremenom okružju te stoljetne mijene i probleme u oblikovanju i uređivanju granica, posebice suvremenih. Znatno dio posvećen je političko-geografskim i geostrateškim okolnostima i odnosima Republike Hrvatske, a u skladu s time i odnosima s međunarodnom zajednicom, susjednim i drugim zemljama te prekograničnoj regionalnoj suradnji. Uz opširan popis literature, u pronalaganju pojmova i građe čitateljima pomaže kazalo zemljopisnih pojmova.

Sadržajno je strukturiran projekt vrlo slično knjizi iz 2013. no ovaj puta su poglavlja detaljnije razrađena pretvorena u tomove odnosno zasebne knjige čineći znatno prošireni integralni zemljopisni monografski sklop. Prvi dio Geografski položaj, granice i političko-geografska obilježja Hrvatske podjeljen je u šest cjelina. Nakon kratkog predgovora i uvoda slijedi prvo poglavlje autora Damira Magaša o današnjem državnom teritoriju i granicama Hrvatske. Nakon toga isti autor nadovezuje drugo poglavlje o osnovnim odrednicama prostora Hrvatske u Europi. Mladen Klemenčić u opširijem trećem poglavlju o državnom teritoriju i granicama daje pregled od povijesno geografskog oblikovanja teritorija do unutarnjeg upravno-teritorijalnog ustroja. Najduže četvrto poglavlje o geostrategijskim odrednicama hrvatskog prostora proizašlo je iz pera trojice autora – Ante Nazora, Branimira Vukosava te Damira Magaša. Prije literature i kratkog zaključka Damir Magaš u pretposljednem petom poglavlju daje zanimljiv pregled prekogranične regionalne suradnje Hrvatske.

Glavni cilj ove prve knjige bio je objavljivanje dostupne građe i podataka te spoznaja o tim važnim obilježjima suvremenog prostora Republike Hrvatske. Građu ove knjige čine spomenute cjeline o današnjem državnom teritoriju i granicama, o osnovnim odrednicama prostora Hrvatske u Europi, o mijenama državnog teritorija i granica od srednjega vijeka do danas, o geopolitičkim i geostrateškim odrednicama hrvatskog prostora, posebice onima iz vremena raspada SFRJ i nastanka neovisne Republike Hrvatske te o prekograničnim regijama suradnje. Posebna pozornost usmjerena je prometno-geografskim obilježjima koja proizlaze iz zemljopisnog položaja Hrvatske u Europi, graničnim pitanjima sa susjednim zemljama, unutarnjem teritorijalno-upravnom ustroju koji je također povezan s obilježjima veličine, granica i položaja države te prekograničnom regionalnom povezivanju i suradnji. Tom se problematikom do sada bavio manji broj istraživača i znanstvenika, a u ovoj knjizi četiriju autora nastoje se predstaviti relevantne informacije vezane za predstavljenu građu.

Iako je predstavljena tek prva i sedma (od sedam najavljenih) monografija koje će izlaziti u narednim godinama, ovo je kapitalno djelo od nacionalne važnosti u koju je uključeno čak 40-tak autora. Ovom serijom monografija počinje reprezentativno gigantsko izdanje o geografskom prostoru i stoljetnim mijenama na teritoriju Republike Hrvatske. Riječ je o vrlo važnoj literaturi za raznovrsne korisnike, koja ima prvorazredno nacionalno značenje, a iznimno je važna i za razvitak geografske struke.

Petar FELETAR

DAMIR MAGAŠ, ANTE BLAČE, IVANA CRLJENKO: VELIKA GEOGRAFIJA HRVATSKE – KNJIGA 7. RAZVOJ I ZNAČENJE HRVATSKE GEOGRAFIJE, SVEUČILIŠTE U ZADRU ODJEL ZA GEOGRAFIJU, ŠKOLSKA KNJIGA, ZAGREB, 2021., 596 STR.

Na Interliberu 10. studenog 2021. predstavljena je javnosti uz prvu i sedma knjiga Velike geografije Hrvatske koja je usmjerena na razvoj hrvatske geografije. Pomalo je nevjerojatno ali do danas nije napisana sveobuhvatna sinteza o toj temi a vrlo je važna za razvoj znanosti, obrazovanja i odgoja u Hrvatskoj. I ovu sedmu bogato ilustriranu monografiju »Velika Geografija Hrvatske« objavljuju Školska

knjiga i Sveučilište u Zadru, glavni urednik je Damir Magaš, a dvojica recenzenta su Josip Faričić te akademik Dragutin Feletar.

Na gotovo 600 stranica, koncepcijski različita od prvih šest, ova sedma monografija kroz opširna četiri poglavlja daje pregled razvoja i postignuća naše geografije te pokazuje vrijedan doprinos europskoj i svjetskoj geografiji. Prvo poglavlje usmjereno je na razvitak geografije do institucionalizacije, dakle od antike i srednjeg vijeka, preko hrvatskih geografskih spoznaja u novom vijeku do 19. stoljeća. Najopširnije drugo poglavlje govori o razvoju geografije poslije institucionalizacije u šest velikih poglavlja od 19. stoljeća do današnjih dana zasebno obrađujući hrvatske geografe u inozemstvu te geografiju u međunarodnog suradnji. Z trećoj cjelini koja se tiče ostalih aktivnosti obrađene su geografske udruge (Hrvatsko geografsko društvo, Hrvatsko geografsko društvo – Zadar, Udruge studenata), periodična izdanja, knjižnice, centri za istraživanja, hrvatska kartografija, te hrvatski geografski kongresi, seminari i obljetnički skupovi. Sedma monografija završava kratkim četvrtim poglavljem o doprinosima drugih struka razvoju hrvatske geografije, te opširnim popisom korištene literature, kazalom osobnih imena, etnika i zemljopisnih imena.

Za potrebe stvaranja ove velebne knjige autori Damir Magaš, Ante Blaće te Ivana Crljenko koristili su se mnogim provjerenim citiranim izvorima i relevantnom literaturom što je rezultiralo jedinstvenim monografskim sintetskim ostvarenjem, prvi puta u suvremenoj geografskoj znanosti u Hrvatskoj. Ovaj izdavački zahtjevan i odgovoran pothvat proširuje spoznaju o integralnoj hrvatskoj geografskoj literaturi što ima, osim općeg značenja za struku i iznimno opće obrazovno značenje za širu javnost.

Petar FELETAR

KONFERENCIJA »PRILIKA ILI PRIJETNJA? REFORMA LOKALNE I REGIONALNE SAMOUPRAVE U HRVATSKOJ«, HANNS-SEIDEL-STIFTUNG, EKONOMSKI INSTITUT, ZAGREB, HOTEL SHERATON, 27. I 28. LISTOPADA 2021.

U Hotelu Sheraton u Zagrebu je, 27. i 28. listopada 2021., održana vrlo važna konferencija pod nazivom »Prilika ili prijetnja? Reforma lokalne i regionalne samouprave u Hrvatskoj«, u organizaciji Hanns-Seidel-Stiftunga i Ekonomskog instituta Zagreb te pod pokroviteljstvom Ministarstva pravosuđa i uprave Republike Hrvatske. Cilj konferencije bio je pružiti platformu za raspravu teoretičara i praktičara o ključnim temama reforme lokalne i regionalne samouprave kao preduvjeta za ubrzan i ujednačen razvoj svih dijelova Hrvatske.

Ispred Vlade Republike Hrvatske konferenciju je pozdravio dr. sc. Ivan Malenica, ministar Ministarstva pravosuđa i uprave, te najavio da će njegovo ministarstvo u idućem razdoblju intenzivirati aktivnosti koje se tiču promjena u lokalnoj i regionalnoj samoupravi, a koje moraju biti dugoročne. Na važnost reforme lokalne i regionalne samouprave ukazao je i dr. Klaus Fiesinger, regionalni direktor za jugoistočnu Europu Zaklade Hanns-Seidel-Stiftung, navodeći da je to pitanje koje dugo pobuđuje njihov interes. Ravnateljica ureda Zaklade u Zagrebu mr. sc. Aleksandra Markić Boban rekla je da konferencijom - na kojoj sudjeluju domaći i strani stručnjaci iz ekonomskih, pravnih i politoloških znanosti te saborski zastupnici, načelnici i gradonačelnici - žele odgovoriti na pitanje kako stvoriti i održati zajednicu poželjnu za sretan život građana. Navodeći da je Ekonomski institut Zagreb desetljećima aktivno uključen u temu lokalne i regionalne samouprave, ravnateljica dr. sc. Tajana Barbić upozorila je da se lokalna samouprava suočava s nekim akumuliranim problemima, ali i novim izazovima poput fiskalnih, demografskih i digitalnih te onima povezanim s aktualnom zdravstvenom krizom. Ispred Ekonomskog instituta Zagreb vrlo intrigantno predavanje održala je i nekadašnja ministrica uprave dr. sc. Dubravka Jurlina Alibegović o fiskalnoj (ne)samostalnosti lokalne i regionalne samouprave.

Prvo predavanje je bilo pozvano predavanje prof. dr. sc. Paweła Swianiewicza, redovitog profesora i predstojnika Odjela za razvoj i lokalnu politiku s Fakulteta geografije i regionalnih studija Sveučilišta u Varšavi a tema je bila vrlo pogođena - Reforma lokalne i regionalne samouprave: Iskustva drugih zemalja. U dinamičnom bloku predavanja o stanju u lokalnoj i regionalnoj samoupravi: pravni i teritorijalni izazovi te ustrojstveni, demografski i fiskalni izazovi, nastupili su zanimljivi predavači s brojnih fakulteta poput prof.dr.sc. Sanje Barić (predavanje - Ustavnopravni položaj lokalne samouprave u

Republici Hrvatskoj), izv. prof. dr. sc. Vedran Đulabić (predavanje – Jedinice teritorijalne samouprave u Hrvatskoj i politika regionalnog razvoja), doc. dr. sc. Mihovila Škarice, (predavanje - Suradnja lokalnih jedinica kao odgovor na strukturne probleme), doc. dr. sc. Marina Strmote (predavanje - Demografski izazovi na lokalnoj i regionalnoj razini) i drugi.

Akademik Dragutin Feletar, HAZU i doc. dr. sc. Petar Feletar sa Sveučilišta u Zagrebu s Fakulteta prometnih znanosti predstavili su se sa hrabrim prijedlogom nove regionalizacije a u sklopu predavanja o učinkovitom teritorijalnom ustrojstvu Hrvatske temeljenom na geografskom pristupu. Stvaranjem demokratske Hrvatske 1993. godine počeo je funkcionirati današnji teritorijalni ustroj Hrvatske (ranije je bio još davne 1963.). U 30 godina razvoja Hrvatske dogodile su se velike socijalne, ekonomske i društvene mijene, koje novi teritorijalni ustroj uprave i samouprave nije pratio na odgovarajući način. Takva organizacija uprave i samouprave naprosto je postala neefikasna i preskupa. Geografski pristup stvaranju teritorijalnog ustroja Hrvatske polazi od glavnih čimbenika transformacije geografskog prostora. Te funkcije i procesi mogu ujedno biti i glavni kriteriji za formiranje novog teritorijalnog ustroja. S novom bi predloženom prostornom organizacijom kao preduvjetom za ubrzani i ujednačeni razvoj svih dijelova Hrvatske, ipak trebalo što prije krenuti – kratak je zaključak konferencije.

Moderator konferencije vrlo je uspješno obavio Mislav Togonal pogotovo kada je uslijedila rasprava s gradonačelnicima, općinskim načelnicima i županima o vrućoj temi reforme lokalne i regionalne samouprave u Hrvatskoj. Među ostalim predstavnicima u raspravi je sudjelovao i Mišel Jakšić, gradonačelnik grada Koprivnice.

Petar FELETAR

